

”Den store gamle”

Leo Mechelinin henkilökultti vuosina 1899–1915

Pro gradu -tutkielma

Janne Ridanpää

26.3.2018

Helsingin yliopisto

Humanistinen tiedekunta

Filosofian, historian ja
taiteiden tutkimuksen osasto

Suomen ja Pohjoismaiden historia

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Filosofian, historian ja taiteiden tutkimuksen osasto	
Tekijä – Författare – Author Janne Ridanpää			
Työn nimi – Arbetets titel – Title ”Den store gamle” – Leo Mechelinin henkilökultti vuosina 1899–1915			
Oppiaine – Läroämne – Subject Suomen ja Pohjoismaiden historia			
Työn laji – Arbetets art – Level pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year maaliskuu 2018	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 63 + liitteet
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tutkielma käsittelee senaattori Leo Mechelinin (1839–1914) ympärille vuosina 1899–1915 rakentunutta henkilökulttia, sen erilaisia muotoja ja levinneisyyttä. Leo Mechelin oli Suomen autonomian ajan yhteiskunnallinen moniottelija, joka vaikutti laajasti politiikan, talouden ja kulttuurin eri aloilla. Erityisen tunnetuksi Mechelin tuli Suomen autonomisen ja perustuslaillisen aseman puolustajana niin kutsuttujen sortokausien aikana. Poliitikassa hänen vaikutusvaltansa oli korkeimmillaan vuosina 1905–1908, jolloin Mechelin toimi senaatin varapuheenjohtajana.</p> <p>Tutkimus lähestyy Mechelinin henkilökulttia rituaalien, juhlien ja kirjoitusten näkökulmasta. Käytän lähdeaineistona pääasiassa suomalaista sanomalehdistöä, elämäkertoja sekä Mechelinin ja hänen lähipiirinsä henkilöarkistoja. Mechelin-kultti syntyi vaiheittain: erottuaan senaatista 1890 Mechelin sai marttyyrin maineen, ja myöhemmin helmikuun manifestin jälkeen 1899 hänen 60-vuotisjuhlastaan tuli suuri kansallinen näytös. Mechelin oli karkotettuna maasta vuosina 1903–1904, mikä vahvisti hänen marttyyrimainettaan. Myös Mechelinin hautajaisista vuonna 1914 tuli suuri, perustuslaillinen mielenilmaus. Kuoleman jälkeen Mechelinin muiston ympärille syntyi erilaisia muistohankkeita, joilla pyrittiin monumentalisoimaan edesmenneen senaattorin elämäntyö. Hänelle kaavailtiin muun muassa muistopatsasta ja nimikkoinstituuttia, mutta suunnitelmat eivät toteutuneet. Mechelinistä julkaistiin myös elämäkertoja, joissa hänet esitettiin poikkeuksetta myönteisessä valossa.</p> <p>Osoitan tutkimuksessani, että Mechelin-kultti oli melko tyypillinen henkilökultti. Se syntyi poikkeusaikana vahvan persoonan ympärille. Mechelin-kultti oli perustuslaillinen projekti: sen takana ja taustalla olivat nuorsuomalaiset ja ruotsalaiset; vanhasuomalaisille ja sosialisteille Mechelin oli vieroksuttu henkilö. Leo Mechelinin kohtaloksi koitui kuitenkin unohdus. Ruotsinkielisenä, liberaalina pasifistina hän ei enää edustanut kansallista ihannetta itsenäistyneessä Suomessa.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords henkilökulttit, juhlat, rituaalit, henkilöhistoria, senaattorit, poliitikot, lehdistö, elämäkerrat			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampanuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1. Tausta ja tutkimuskysymykset.....	1
1.2. Aikaisempi tutkimus.....	3
1.3. Lähteet.....	5
2. Suurmiehiä ja henkilökultteja.....	8
2.1. Miten suurmiehuutta rakennetaan?.....	8
2.2. Henkilökultteja Suomen historiassa.....	11
3. Leo Mechelinin kuningastie.....	14
3.1. Säätyläispojasta yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi.....	14
3.2. <i>Pro lege</i> - Oikeuden ja vapauden puolesta.....	18
4. Oikeustaistelun keulakuvana.....	21
4.1. Kansansuosion nousu.....	21
4.2. 60-vuotispäivä.....	23
4.2. Tekla Hultinin Mechelin.....	27
4.3. Maastakarkotus ja sankarin paluu.....	31
5. Keulakuvasta monumentiksi.....	37
5.1. Muistokirjoitukset.....	37
5.2. Suomen suurimmat hautajaiset.....	39
5.3 Patsas, instituutti ja muut muistohankkeet.....	43
5.3. Elämäkertoja suurmiehen muistolle.....	47
6. Johtopäätökset.....	55
Lähteet ja kirjallisuus.....	59

1. Johdanto

1.1. Tausta ja tutkimuskysymykset

Leopold Henrik Stanislaus Mechelin (1839–1914) oli monipuolinen yhteiskunnallinen vaikuttaja, joka ansaitsi kirkkaimmat kannuksensa Suomen perustuslaillisen, valtiollisen aseman puolustajana niin sanottujen sortokausien¹ aikana. Mechelin oli paitsi lakimies ja valtiosääntöoikeuden tuntija, myös liberaali talous- ja lehtimies, senaattori, kansanedustaja ja kunnallinen vaikuttaja – ansioluettelo voisi jatkaa pitkään. Sortovuosien perustuslakitaistelun aikana hänen persoonansa otettiin vahvasti Suomen valtiollisten pyrkimysten keulakuvaksi, ja kuoltuaan Mecheliniä tituleerattiin jopa ”Suomen kruunaamattomaksi kuninkaaksi”².

Yhteiskunnallinen moniottelija keräsi ympärilleen laajan verkoston, joka auttoi häntä eteenpäin urallaan. Vuosisadan vaihteessa Mechelin ruumiillistui yhteen niin kutsutun *Suomen-kysymyksen*³ kanssa, ja hänen syntymäpäivistään ja hautajaisistaan leivottiin suuria kansallisia juhlia. Munuaissairaudesta kärsinyt Mechelin kuoli tammikuun 26. päivänä vuonna 1914.

Mechelinin muisto hiipui vielä samana vuonna syttyneen maailmansodan melskeissä. Hänen kaltaisellaan ruotsinkielisellä pasifistilla ja idealistilla ei ollut enää asiaa kansakunnan kaapin päälle itsenäisessä Suomen tasavallassa. Mechelinin muistolle kaavailuista nimikkohankkeista suurin osa – muun muassa nimikkoinstituutti ja näköispatsas – jäivät toteutumatta. Mechelinistä kirjoitettiin kaksi julkaistua elämäkertateosta⁴, mutta laajaa, modernia ja akateemiset kriteerit täyttävää kokonaisvaltaista tutkimusta hänestä ei ole vielä tänä päivänäkään tehty.

¹ Sortovuosista – eli vuosien 1899–1917 väliin sijoittuneista venäläistämiskausista – on tutkijasta riippuen käytetty lukuisia eri nimityksiä. Esimerkiksi Osmo Jussilan (2004) tulkinna on korostunut venäläistämistoimien rationaalisuus ja suomalaisten valtiokäsityksen harhaisuus. Käytän tässä tutkimuksessa termiä sortovuodet historiallisen kontekstin vuoksi; Mechelinille ja hänen edustamalleen perustuslailliselle rintamalle kyse oli nimenomaan sorrosta.

² Aikalaisarvio, johon mm. Osmo Jussila viittaa artikkelissaan ”Miksi Leo Mechelinistä ei tullut suurmiestä?” Jussila 1989, 154.

³ Suomen suuriruhtinaskunnan ja Venäjän keisarikunnan oikeudellis-valtiollista suhdetta käsittelevä problematiikka tiivistettiin jo omana aikanaan termiin Suomen-kysymys (finska frågan). Aiheesta esim. Stubb 2012.

⁴ Thiodolf Rein vuonna 1915 ja Sigurd Nordenstreng kaksiosaisena vuosina 1936–1937.

Helsingin Sanomien Serpentiiniä-palstalla julkaistiin 5. maaliskuuta 1939 vitsi, joka kuvaa hyvin Mechelinin osaksi koitunutta unohdusta. Tarina kuvanee vielä 75 vuotta myöhemminkin aika osuvasti monen suomalaisen Mechelin-tuntemuksen tasoa.

Eräässä tšekäläisessä oppikoulussa oli joku oppilas maininnut asuvansa Mechelininkadulla. Opettaja sai tästä aiheen pieneen tenttiin. ”Mikä mies oli Mechelin?” hän kysyi. Pojat katselivat toisiinsa. Ei näyttänyt kenelläkään olevan harmainta aavistustakaan. ”No”, sanoi opettaja, ”onhan se kummallista, ettei kukaan teistä tiedä mitä Mechelin on saanut aikaan.” Vihdoin nousi yksi käsi. ”Juu”, sanoi poika, ”se on se mies, joka keksi autorenkaan!”⁵

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Leo Mechelinin henkilökultin rakentumista niin kutsuttujen sortokausien aikana vuosina 1899–1915. Selvitän, miten Mechelinin henkilökulttia rakennettiin ja minkälaisia muotoja se sai. Eriytynyt huomio on kaikissa tarkastelujaksolle ajoittuvissa rituaaleissa ja juhlissa. Näihin lukeutuvat Leo Mechelinin 60-vuotispäivä vuonna 1899, maastakarkotukseen 1903–1904 liittyvät tapahtumat, 70-vuotissyntymäpäivä vuonna 1909 ja lopulta kuolema, hautajaiset ja niitä seuranneet reaktiot ja muistohankkeet tammikuun 1914 jälkeen. Käsittelen myös Mechelinistä tutkimusajanjaksolla julkaistuja elämäkertoja.

Tutkimusajanjakson rajaaminen on vaikea tehtävä. Vuosi 1899 on perusteltu keisari Nikolai II:n antaman helmikuun manifestin ja sitä seuranneen ensimmäisen sortokauden reaktioilla. Samaan vuoteen osuva Mechelinin 60-vuotispäivä tukee tätä rajausta. Tutkimuksen keskeinen näkökulma on Suomen-kysymyksen ruumiillistuminen Mechelinin persoonaan, mitä taustaa vasten vuosi 1899 on myös tärkeä vedenjakaja Mechelinin julkisuuskuvassa. Päätän tarkastelun vuoteen 1915, jolloin ilmestyi professori Thiodolf Reinin ensimmäinen, laaja painettu elämäkerta Leo Mechelinistä.⁶ Hypoteesini on, että Reinin teos ikään kuin kanonisoi edellisen 15 vuoden aikana syntyneen ihailevan, kultinomaisen Mechelinin-kuvan.

⁵”Serpentiiniä”. HS 5.3.1939.

⁶ Reinin teos julkaistiin kahdella kielellä. Viittaan tässä tutkimuksessa johdonmukaisesti suomenkieliseen versioon.

Tarkoitukseni on selvittää Mechelin-kultin laajuus ja levinneisyys. Pysin löytämään myös Mechelin-kriittisiä puheenvuoroja ja vastaamaan kysymykseen, kenen intressejä Mechelinin julkikuvan kiillotus ja mystifointi lopulta palveli. Henkilökultteihin ja johtajuuteen liittyvässä tarkastelussa sovellan myös aiheeseen liittyvää teoriaa ja aikaisempaa tutkimusta. Tutkimushistoriasta ja niihin liittyvistä näkökulmista kerron tarkemmin seuraavissa luvuissa.

Tutkimuskysymystä voi lähestyä myös käsitteiden kautta: olen erityisen kiinnostunut Leo Mecheliniin liittyvistä *rituaaleista*, joiden kautta itse *kultti* syntyy. Tärkeä on myös hahmottaa ja kartoittaa Mechelinin rooli *symbolina* erilaisille kansallisille ja poliittisille pyrkimyksille.

1.2. Aikaisempi tutkimus

Leo Mechelinin jälkimmäinen suurmiehenä ei kestänyt, joten Mechelin-tutkimuskin on jäänyt sangen ohueksi. Professori Thiodolf Rein julkaisi vuonna 1915 nopealla aikataululla edellisessä luvussa mainitun elämäkerran, jonka epätäydellisyyttä Rein itsekin pahoitteli kirjan esipuheessa.⁷ Tätä ennen Mechelin-biografioita oli julkaistu lähinnä lehdistössä. Mechelinin ystävän Tekla Hultinin *Leo Mechelin, muutamia ääripiirteitä* julkaistiin nuorsuomalaisten joulualbumissa *Nuori Suomi* vuodenvaihteessa 1899–1900, Mechelinin 60-vuotispäivän vanavedessä.⁸ Pian Mechelinin kuoleman jälkeen, toukokuussa 1914 professori Rabbe Axel Wrede piti Suomen tiedeseurassa muistopuheen, joka myös painettiin ja julkaistiin.⁹

Varsinaista perusteosta Leo Mechelinistä päästiin puuhaamaan vasta 1920-luvun lopulla. Hankkeen taustajoukoissa vaikuttivat kansanedustaja Adolf Törngren, professori Wrede ja tytär Cely Mechelin. Teoksen kirjoitusvastuu lankesi tohtori Sigurd Nordenstrengille. Valmis työ julkaistiin lopulta vuosina 1936–1937 kaksiosaisena, ja sen otsakkeeksi tuli *Mechelin: hans statsmannagärning och*

⁷Thiodolf Rein uskoi kirjassaan vakaasti, että laajempi ja perusteellisempi Mechelin-elämäkerta tulee syntymään aivan lähiaikoina. Rein itse kuoli vuonna 1919, joten hänestä itsestään ei ollut sitä kirjoittamaan. Rein 1915.

⁸ Sekä Reinin että Hultinin kirjoitukset julkaistiin sekä suomeksi että ruotsiksi.

⁹ Wrede 1914.

politiska personlighet.¹⁰ Teos jäi kuitenkin kesken Nordenstrengin kuoltua kesken kirjoitustyön, ja loppuun sen viimeistelikin Törngren. Osmo Jussilan mukaan tämänkin teoksen taustalla oli Mechelinin ”kagaalin toveripiiri”.¹¹ Nordenstrengin – aikaisemmista elämäkerroista puhumattakaan – työtäkin leimaa siis liian läheinen ja ihannoiva suhtautuminen tutkimuskohteeseen.

Mechelinin 150-vuotisvuoden merkeissä 1989 Helsingin kaupunginmuseo julkaisi artikkelikokoelman *Leo Mechelin 1839–1914: Helsingin herra, valtiollinen vaikuttaja ja Suomi-kuvan luoja*, jonka artikkelit kuvaavat Mechelinin toimintaa sangen monipuolisesti. Vuonna 1997 julkaistiin lisäksi *Kansallisbiografia-*julkaisusarjassa Tapio Helenin lyhyt mutta kattava artikkeli Leo Mechelinistä. Muut Mechelin-tutkimukset ovat olleet yleensä temaattisesti rajautuneita. Astrid Ahlbom tutki Leo Mechelinia vuonna 1952 sosiaalipoliitikkona, ja lisäksi aiheesta on kirjoitettu joitain pro gradu -tutkielmia. Esimerkiksi Tuula Rekola tutki gradussaan (2015) Mechelinin rauhanajattelua ja sen eurooppalaisia yhteyksiä.

Viimeisin akateeminen Mechelin-teos on Elisabet Stubbin väitöskirja *Rätt som argument: Leo Mechelin och finska frågan 1886–1912*. Stubb rakentaa kuvan Mechelinistä erityisesti oikeuspoliitikkona, jonka poliittinen argumentaatio nojasi hänen oikeusajatteluunsa. Tutkimuksen tematiikka liikkuu erityisesti Suomenkysymyksen ympärillä, mutta kirja avaa mielenkiintoisia näkökulmia myös Mechelinin nuoruuteen.¹²

Leo Mechelinin kuolemanjälkeisestä maineesta on kirjoittanut ainoastaan professori Osmo Jussila, joka tarkastelee aihetta artikkelissaan *Miksi Leo Mechelinistä ei tullut suurmiestä?* Jussilan mukaan Mechelinin kohtaloksi koitui useampikin seikka: ensimmäinen maailmansota romutti maailman, johon liberaali ja pasifisti Mechelin uskoi. Sotien jälkeisessä Suomessa autonomiakysymys, jonka parissa Mechelin hankki kannuksensa, menetti merkityksensä. Ruotsinkielinen Mechelin ei myöskään sopinut koko kansan suurmieheksi kieliriitojen vuosina.

¹⁰ Sigurd Nordenstreng – R. A. Wrede 5.7.1931. Åbo Akademin kirjasto, käsikirjoituskokoelma, R. A. Wreden kokoelma, vol 5. Nordenstrengin sinänsä mielenkiintoinen elämäkertaprojekti jää tämän tutkimuksen aikarajauksen ulkopuolelle. Teoksen taustoista on kuitenkin säilynyt huomattava määrä arkistomateriaalia. Ks. esim. KA, Cely Mechelin D: Leo Mechelinin liittyvä toiminta ja ÅA, Sigurd Nordenstrengin arkisto.

¹¹ Jussila 1989, 159.

¹² Stubb 2012.

Jussilan mukaan Mechelinin unohdus syveni entisestään toisen maailmansodan jälkeen.¹³

Samana tematiikkaa sivuaa myös Pirkko-Leino Kaukiaisen artikkeli *Leo Mechelin – oikeustaistelun keulakuva*. Leino-Kaukiaisen artikkeli lienee myös ainoa kokoava katsaus Mechelin-kultista senaattorin elinaikana.¹⁴ Jussilan ja Leino-Kaukiaisen artikkelit ovat herättäneet myös allekirjoittaneen kiinnostuksen Mechelin-tematiikkaan.

Leo Mechelin on 2010-luvulla kokenut hienoisen renessanssin. Akateemisista tutkijoista mainittakoon tässä yhteydessä Turun yliopiston poliittisen historian professori Louis Clerc, joka on tutkinut erityisesti Mechelinin yhteyksiä Ranskaan.¹⁵ Vuonna 2012 – Stubbin väitöskirjan ilmestymisen lisäksi – paljastettiin Janakkalassa Leo Mechelinin muistomerkki. Aivan viime aikoina Mechelininnostus on levinnyt jopa teatterin näyttämölle. Keski-Uudenmaan Teatteri dramatisoi syksyllä 2017 näytelmän *Mechelin*. Vuonna 2017 Sukuseura Mechelinus toimitti julkaisun Torsten Costianderin¹⁶ kirjeistä velipuolelleen Leo Mechelinille.¹⁷

1.3. Lähteet

Henkilökultin ja henkilön julkikuvan yhteys on saumaton, joten tutkimukseni lähdeaineistossa painottuu julkinen sana. Tarkastelun kannalta keskeisimpiä ovat eri poliittisia suuntauksia edustavat sanomalehdet. Nuorsuomalaiset *Päivälehti* ja *Helsingin Sanomat* ovat itsestään selviä valintoja, yhtä lailla ruotsinkieliset *Hufvudstadsbladet* ja *Nya Pressen*. Kielirajasta huolimatta nämä lehdet kokosivat yhteen perustuslaillisen rintaman. Lehtien tärkeydestä Mechelinille ja hänen

¹³ Jussila 1989, 154–161.

¹⁴ Leino-Kaukiainen 1989a.

¹⁵ Esim. Clercin Kansallisarkiston kustantamaan *Pro Finlandia* -teossarjaan kirjoittama artikkeli *Leo Mechelin ja Suomi-kuva Ranskassa* (2014).

¹⁶ Vuonna 1831 syntynyt Costiander oli Mechelinin äidin Amanda Gustavan poika tämän edellisestä avioliitosta. Hän toimi muun muassa Hämeen läänin kuvernöörinä. Torsten Costianderista tarkemmin Lindqvist 2017.

¹⁷ *Elämän pituinen ystävyys. Torsten Costianderin kirjeitä veljelleen Leo Mechelinille 1856–1904*. Toimittanut Sini-Inkeri Lindqvist. Leo Mechelin säätiö ja Sukuseura Mechelinus, 2017.

lähipiirilleen kertonee sekin, että Mechelinin säilyneissä lehtileikearkistoissa juuri edellä mainitut kolme lehteä ovat vahvimmin edustettuna.¹⁸

Kattavan läpileikkauksen saamiseksi mukaan tarkasteluun on otettu myös muita julkaisuja. Vanhasuomalaisten sanomalehdistä keskeisin on *Uusi Suometar*. Työväestön osalta tutkin erityisesti *Työmies*-lehteä. Käytän tarpeen ja ajankohdan mukaan myös muita sanomalehtiä sekä myös aikakauslehtiä.¹⁹ Järjestelmällisen läpikäynnin ohella lähdeaineistoksi päätyviin lehtiartikkeleihin vaikuttaa väistämättä esimerkiksi se, mitä leikkeitä tutkittavien henkilöarkistojen yhteydessä on säilynyt.

Mechelinin henkilöhistorian ja taustan kuvaamisessa hyödynnän edellisessä luvussa mainittuja julkaistuja tutkimuksia ja biografia-artikkeleita. Hultinin, Wreden ja Reinin julkaisuja tarkastelen myös varsinaisina lähteinä ja osana Mechelin-kultin rakennustyötä. Mielenkiintoisena lisänä mainittakoon myös Tekla Hultinin päiväkirjat. Hultin julkaisi päiväkirjojensa ensimmäisen, vuosiin 1899–1914 keskittyvän osan vuonna 1935 ja 1938 jatko-osan, joka kattaa vuodet 1914–1918. Hultinin päiväkirjamerkinnot käsittelevät paljon Mecheliniä: ensimmäinen osa päättyy hänen hautajaisiinsa. Hultinin kirjoitukset tuovat mielenkiintoisen, henkilökohtaisen näkökulman tutkimukseen. Alkuperäiset päiväkirjat ovat osa Hultinin yksityisarkistoa.²⁰

Arkistolähteistä mainittakoon ensimmäisenä ja merkittävimpänä Leo Mechelinin oma yksityisarkisto, joka on talletettu Kansallisarkistoon. Tämän tutkimuksen kannalta relevanteimpia ovat esimerkiksi hautajaisiin liittyvät asiakirjat sekä erilaiset kunnianosoitukset. Kansallisarkistoon on lahjoitettu myös edellä mainittu Tekla Hultinin yksityisarkisto, joka päiväkirjojen lisäksi sisältää joitain mielenkiintoisia Mecheliniin liittyviä käsikirjoituksia ja asiakirjakokonaisuuksia. Kansallisarkiston kokoelmissa on myös Mechelinin tyttären Celyn yksityisarkisto, joka sisältää myös Leo Mecheliniin, hänen kuolemaansa ja jälkimaineeseensa liittyviä asiakirjoja.

¹⁸ KA, Leo Mechelin A:6, A:7.

¹⁹ Olen tukeutunut lehtien valinnassa *Suomen lehdistö historia 2* -teoksessa (Nygård 1989) esitettyihin lukuisiin tilastoihin muun muassa levikkimääristä ja toimitusten koosta.

²⁰ Tässä tutkimuksessa viitataan johdonmukaisesti julkaistuihin päiväkirjoihin. Alkuperäiset päiväkirjat KA, Tekla Hultin Ca.

Henkilöarkistojen osalta on väistämättä tehtävä raakaa rajaustyötä. Mechelinin suhdeverkosto oli vertaansa vailla, ja esimerkiksi hänen kirjeenvaihtonsa läpäisee koko vuosisadan vaihteen poliittisen eliitin – jopa ulkomaita myöten. Kirjeenvaihtoon perustuva henkilösuhteiden seitti on mielenkiintoinen, mutta täysin oman tutkimuksensa vaativa selvitystyö. Mechelinin elinaikaisen toiminnan rajaan myös pääosin arkistolähteiden ulkopuolelle käytännön syistä. Tämän tutkimuksen tarkoitus ei ole varsinaisesti tuottaa uutta Mechelin-biografiaa.

Vertailen Mecheliniä myös hieman muihin henkilökultteihin, esimerkiksi C. G. E. Mannerheimiin. Tähän liittyvä tutkimuskirjallisuus esitellään seuraavan luvun yhteydessä.

2. Suurmiehiä ja henkilökultteja

2.1. Miten suurmiehuutta rakennetaan?

Henkilökeskeistä historiankirjoitusta on toisinaan parjattu kapeakatseiseksi suurmieshistoriaksi. Kritiikki on monelta osin täysin oikeutettua, mutta suurmiesten – 1900-luvun vaihteen kontekstissa valitettavan harvoin naisten – vaiheet ovat tästä huolimatta nivoutuneet usein osaksi kansallista historiakulttuuria. Suomen historiassa esimerkiksi presidentti Urho Kekkoseen ja ylipäällikkö C. G. E. Mannerheimiin on usein liitetty myyttisiä ulottuvuuksia. Suurmiehen ei välttämättä tarvitse olla valtion johtaja. Kansakunnan kateederille voi asettaa vaikkapa J. V. Snellmanin, Topeliuksen tai kenet tahansa talvi- ja jatkosodan ”sankareista” – sotilasarvot vaihtelevat rivimiehestä kenraaliin.

Erilaisten johtajakulttien historia on pitkä. Kuvaukset myyttisistä johtajista ja sankareista värittävät esimerkiksi monien maiden kansalliseepoksia. Antiikin aikana jumaltarujen lisäksi sankarikultteja sepitettiin voittoisten sotapäälliköiden kunniaksi. Kulttia toistettiin kaupunkitilassa voittokulkuein, ja historiaan ne pyrittiin painamaan riemukaaria, obeliskeja ja muita muistomerkkejä pystyttämällä. Rooman keisariudesta muodostui Euroopan historian aivan keskeinen suuruuden ja johtajuuden symboli. Nykypäivänä liki koomiselta kuulostavaa Pyhän saksalais-roomalaisen keisarin titteliä kantoivat Habsburg-hallitsijat vielä 1800-luvun alussa.²¹

Suurmieshistoriaan liittyy pedagoginen ulottuvuus. Suurmiehet ja johtajat ovat olleet esikuvia, joihin on ollut helppo samaistua. He ovat taistelleet maansa tai vakaumuksensa puolesta, mikä on tehnyt heistä myös oivia, moraalisia työkaluja. Etenkin 1800-luvun nationalismi marssitti nuorison esikuvaksi kansallissankareita. Suurmiehet ovat toisaalta olleet myös helppo tapa esittää vaikkapa historiallinen aikakausi tai ilmiö. Kuten Matti Klinge on todennut, yksittäisen ihmisen tarina vetoaa muistiin huomattavasti herkemmin kuin vaikkapa historiallista periodia kuvaava, ”jälkimaailman abstrahoima aikakausinimike”.²²

²¹ Impiö 2004, 17–18.

²² Klinge 1994, 49–50.

Poliittisten henkilökulttien käyttöön varustetaan erilaisia symboleita. Vaikka jokainen kultti onkin uniikki, on niiden taustalla paljon yhteisiä nimittäjiä. Niiden esitysmuotoina toimivat esimerkiksi mitalit, patsaat, muistomerkit, juhlat, nimikkokadut ja monenkirjavat seremoniat.²³ Puolan presidenttiä ja sotamarsalkkaa Józef Piłsudskia ja hänen ympärilleen muodostunutta henkilökulttia tutkinut Heidi Hein on erottanut kultteihin liittyen kolme komponenttia: *myytin*, *symbolin* ja *rituaalin*. Symbolit ja rituaalit – esimerkiksi edellä mainitut muistomerkit ja juhlat – ovat rakennusaineita, jotka luovat suurmiesmyyttiä.²⁴

Rituaalein juhlietaan paitsi eläviä, myös kuolleita johtajia. Kuollut henkilö voidaan *monumentalisoida* vaikkapa rakentamalla näyttävä hautapaikka tai palsamoimalla ruumis. Moskovassa sijaitseva Lenin-mausoleumi käy hyvänä esimerkkinä sangen konkreettisesta suurmiehen monumentalisoinnista. Monumentit ja muistopaikat liittyvät siten osaksi myyttiä synnyttävien rituaalien kudelmaa.²⁵

Henkilökulteissa ja niiden synnyssä on myös psykologinen ulottuvuutensa. Mannerheim-kulttia pro gradussaan tutkinut Janne Impiö onkin lähestynyt tutkimuskohdettaan psykohistorian metodein. Impiö on soveltanut Mannerheimiin kriisitilanteiden psykoanalyttista tulkintaa. Poikkeusolot ja äärimmäinen sosiaalinen stressi johtavat ihmisten vieraantumiseen vakiintuneista poliittisista järjestyksistä. Tilan saa johtaja, symboli, joka koetaan pelastajana kaoottisessa tilanteessa. Johtajaan voidaan liittää jopa jumalallisia ulottuvuuksia. Yhteenkuuluvuuden tunnetta korostetaan erilaisin rituaalein.²⁶

Millainen henkilö on sitten kykenevä johtajaksi? Osviittaa voi hakea sosiologi Max Weberin johtajuusteorioista. Weber luokittelee johtajuuden kolmeen kategoriaan: rationaalis-lailliseen, perinteiseen ja karismaattiseen johtajuuteen. Tarkoitukseni ei ole sukeltaa kovin syvälle johtajuuden eri tyyppeihin, mutta Weberin jaottelu auttaa ymmärtämään myös Mechelinin aikaisia johtajuuden ja vallan rakenteita.

Rationaalinen ja laillinen johtajuus perustuu lakien ja hierarkkisen järjestyksen hyväksymiseen. Valta perustuu tavallaan järjestelmään itseensä. Johtajat ovat itse hierarkkisessa suhteessa itseään ylempiin ja alempiin johtajiin. Vallankäyttö on

²³ Ibidem, 23–24; Klinge 1994, 54–55.

²⁴ Hein 2002, 342–343; Impiö 2004, 23–24.

²⁵ Impiö 2004, 25–26.

²⁶ Impiö 2004, 4–8.

sidottua ja rajoitettua; lait ja asetukset rajoittavat ja estävät mielivaltaisen, henkilökohtaisen vallankäytön. Avainsana rationaalisen johtajuuden ymmärtämiseen on byrokraatia – Weberhän oli byrokraattisen hallintomallin johtavia teoreetikkoja.²⁷

Perinteinen tai traditionaalinen johtajuus perustuu puolestaan ikiaikaiseen järjestykseen ja jopa pyhyyteen. Byrokraattiseen johtajuuteen ja vallankäyttöön verrattuna perinteinen johtajuus on persoonallista. Persoonattomien valtarakenteiden tilalla ovat henkilökohtaiset suhteet.²⁸ Autonomian ajan Suomessa vallinnutta hallintomallia voisi kuvata edellä mainittujen tyyppien sekoitukseksi. Suuriruhtinaskuntaan oli kehittynyt vahva byrokraattis-rationaalinen hallinto, mutta toisaalta keisarin valta perustui myös ikiaikaiseen, järkähtämättömään järjestykseen.

Kolmas tyyppi on karismaattinen johtajuus. *Karisma* on Weberin kontekstissa osa henkilön persoonallisuutta – ominaisuus tai ominaisuudet, joiden ansiosta yksilön luonteenlaatu käsitetään jopa ylikuonnolliseksi, yli-inhimilliseksi tai vähintäänkin erityislaatuiseksi. Kyse on kuitenkin sosiaalisesta ilmiöstä. Tärkeää on se, miten karismaattisen henkilön seuraajat, johtajat tai oppilaat karsiman kokevat. Karismaattinen johtajuus onkin myös äkkiarvaamatonta; johtajan vetovoima voi huveta tai kadota kokonaan. Jos uutta johtajaa ei löydetä tilalle, myös hänen johtamansa yhteisö voi hajota.²⁹ Hypoteesini on, että Leo Mechelinin persoonaan liitettiin sortokausien aikana piirteitä, joita voi kuvailla weberiläisittäin karismaattisiksi. Näillä korvattiin laillisen ja perinteisen vallan jättämää tyhjiötä.

Paitsi johtajuudesta, kyse on vallasta yleisemminkin. Yhteiskunta ja sen valtarakenteet ovat abstrakteja kokonaisuuksia, joita konkretisoidaan ja toistetaan erilaisten rituaalien, vaikkapa juhlien kautta. Tematiikkaa on käsitelty Taina Syrjämaan toimittamassa artikkelikokoelmassa *Vallan juhlat*. Poliittisen vallan juhliva luonne tiivistetään kirjan esipuheessa erinomaisesti:

Valtaa ilmaistaan symbolien ja rituaalinen kautta. Poliittisten rituaalien avulla vallanpitäjät yrittävät vakuuttaa muut – ja itsensäkin – oikeudestaan valtaan ja vallankumoukselliset

²⁷ Weber 1978, 217–226.

²⁸ Ibidem, 226–241.

²⁹ Ibidem, 241–251.

yrittävät luoda pohjaa uudelle uskollisuudelle ja hyväksynnälle. Kaikki vallanpitäjät kumousjohtajista *status quon* edustajiin käyttävät rituaaleja muokatakseen ihmisten poliittista ympäristöä sekä tietoisesti että tiedostamattaan.³⁰

Sitaatissa esiin nostetut elementit osuvat erityisen hyvin juuri Mechelinin aikaan. Sortokausien aikana perustuslaillinen rintama vakuutteli itseään, kannattajiaan ja laajemmin suomalaisia oikeudestaan valtaan ja autonomiaan. Pietarista katsottuna kyse oli enemmänkin kumouksellisesta toiminnasta. Samalla juhlalla voi siis olla kääntöpuoli, ja poliittisessa herkässä tilanteessa vallan juhla on tanssia kyteväen ruutitynnyrin päällä.

2.2. Henkilökultteja Suomen historiassa

Kuten kerrottu, myös Suomen historia tuntee monia suurmiehiä. Kotoisia henkilökultteja on kuitenkin tutkittu perin vähän. Tunnetuin on varmasti jo edellä mainittu C. G. E. Mannerheimiin liittyvä kultti. Janne Impiö on tutkimuksessaan ajoittanut Mannerheim-kultin synnyin vuosiin 1918–1919. Polttoainetta kulttimaineelle olivat sekä vasta itsenäistyneen Suomen poliittinen tyhjiö ja sodan synnyttämä kriisiaika – eli vahvan johtajan tarve – että toisaalta Mannerheimin henkilökohtaiseksi laskettavat saavutukset ja niistä kummunnut maine keväällä 1918 päättyneessä sisällissodassa.³¹

Kultti ei olisi kuitenkaan voinut syntyä ilman Mannerheimin ympärillä vaikuttanutta lähipiiriä ja vahvaa kansansuosiota. Impiön mukaan nimitys valtionhoitajaksi joulukuussa 1918 oli erityisen tärkeää; ilman virallista nimitystä Mannerheim olisi saattanut jäädä ”pelkäksi” sotasankariksi. Mannerheimin tapauksessa onkin olennaista, miten häneen liitettiin vuoden 1918 jälkeen runsas määrä rituaaleja, symboleja ja erilaisia huomionosoituksia.³²

Koska kultti syntyi kriisiaikana, tarvittiin myös viholliskuvia. Mannerheim taisteli pahoiksi ja raakalaismaisiksi kuviteltuja bolsevikkeja ja punaisia vastaan. Ansiona

³⁰ Syrjämaa et al. 2003, 8.

³¹ Impiö 2004, 124–127.

³² Ibidem.

työstään hän ansaitsi monia, epävirallisia lisänimiä. Impiön mukaan valtionhoitajaa nimitettiin muun muassa maan ”pelastajaksi”, ”vapauttajaksi” tai ”isoisäksi”.³³

Mannerheim-kultin synty jää Leo Mechelinin jälkeiseen aikaan. 1800-luvulla Suomessa syntyi kuitenkin vahva keisarikultti, jossa erityisesti Aleksanteri II nostettiin jalustalle. Hänen ansiokseen laskettiin 1860-luvulta alkanut liberaali politiikka, joka huipentui vuoden 1863 valtiopäiviin ja säännöllisen valtiopäivätyöskentelyn käynnistymiseen. Aleksanterista tuli siis Suomen vapauksien todellinen takuumies, jonka muistoa vaalittiin aina vaikeuksien kohdatessa.

Kun näkökulmaa laajentaa Suomen rajojen ulkopuolelle, näyttäytyy Aleksanteri II kuitenkin sangen ristiriitaisena hahmona. Puolalaisille keisari oli vuoden 1863 kapinan verinen kukistaja, ja Venäjälläkin hän sai heikon keisarin jälkimaineen jouduttuaan murhatuksi vuonna 1881. Suomessa Aleksanteri onnistui kuitenkin ylittämään kaikki poliittiset jakolinjat ja nousemaan koko kansan ihailuksi keisariksi. Matti Klingen mukaan liberaaleille Aleksanteri oli ”valtiopäivien ja parlamentarismien monarkki” ja toisaalta fennomaaneille ”suomen kielen reskriptin keisari”.³⁴

Aleksanteri II:n kultti huipentui hänen kuolemansa jälkeen. Vuonna 1894 Helsingin Senaatintorilla – Suomen ehkä arvokkaimmalla paikalla – paljastettiin keisarin muistopatsas. Esimerkkinä kultin luonteesta käyköön seuraava paljastusjuhlassa laulettu hymni:

Meidän suulla Suomen kansa
Tään patsaan luona kiitostansa
Nyt laulaa Luoja, Sinulle:
Laupeutes antamasta
Aleksanterist’ armahasta
Rakkaasta ruhtinaastamme,
Jok’ orjat vapautti,
Ja kahleet katkaisi
Sorretuilta,

³³ Ibidem.

³⁴ Klinge 1997a, 286. Klingen kirjaa voi suositella myös yleisemmin suomalaisten keisarisuhteen perusteokseksi.

Ei pelvollen
Vaan lemmellen
Perustain valtans' istuimen.³⁵

Keisari Aleksanteri II:n aikalainen, senaattori J. V. Snellman sai hänkin osakseen suurta ihailua ja suosiota. Snellman oli erityisesti fennomaanien sankari, jonka 75-vuotisjuhlasta toukokuussa 1881 ja hautajaisista saman vuoden heinäkuussa muovattiin suuret juhlat. Snellman-kultin taustalla vaikuttivat erityisesti yliopiston fennomaaniylioppilaat ja osakunnat.³⁶

Keisari- tai Snellman-kulttien syntyyn ei tässä tutkimuksessa ole mahdollista perehtyä syvemmin. On kuitenkin tärkeä tiedostaa, että molemmat kultit värjivät myös Leo Mechelinin aikaa. Esimerkiksi Snellman säilyi vanhasuomalaisen liikkeen keulakuvana vielä pitkään kuolemansa jälkeen.

³⁵ ”Patsaan paljastus”. Päivälehti 30.4.1894. Yksityiskohtana mainittakoon, että myös Leo Mechelin piti puheen paljastustilaisuudessa.

³⁶ Klinge 1997b.

3. Leo Mechelinin kuningastie

3.1. Säätyläispojasta yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi

Leo Mechelinin monipuolisen elämäntyön ja persoonan tiivistäminen on vaikea tehtävä. Tässä esityksessä tyydyn esittelemään hänen poliittisen ja yhteiskunnallisen uransa pääpiirteittäin. Lyhyeksi maininnaksi jäävät esimerkiksi hänen luovat ansionsa kirjailijana, näyttelijänä ja laulajana sekä taidemaailmaan liittyvät luottamustoimet.

Leo Mechelin syntyi 24.11.1839 haminalaiseen säätyläisperheeseen. Hänen isänsä oli filosofian tohtori, kadettikoulun opettaja Gustaf Johan Mechelin ja äitinsä Amanda Gustaava, omaa sukuaan Sagulin. Laajan kielitaidon Mechelin oppi jo kotonaan, ja ylioppilastutkinnon jälkeen hän kirjoittautui opiskelijaksi Helsingin yliopistoon. Molempain oikeuksien kandidaatiksi Mechelin valmistui 1864 ja tohtoriksi 1873. Akateeminen ura vei hänet sekä kameraali- ja politiaalainopin³⁷ ja valtio-oikeuden professoriksi että talousoikeuden ja kansantaloustieteen virkaatekeväksi professoriksi.³⁸

Mechelin solmi avioliiton vuonna 1865 Alexandra Lindroosin kanssa. Alexandra oli vauraan helsinkiläisporvarin Johan Henrik Lindroosin tytär. Avioliitto olikin Mechelinille tärkeä taloudellinen selkänöja. Melko varattomasta perheestä lähteneen Mechelinin ei tarvinnut tämän jälkeen enää murehtia raha-asioita. Parille siunaantui yksi lapsi, Alma Cecilia (Cely), vuonna 1866.³⁹

Mechelin omaksui liberaalin aatemaailman jo nuorena. Hän aloitti yliopisto-opintonsa aikana, jolloin ajatukset liberalismista ja vapaudesta levisivät ylioppilaspiireissä. Hän seurasi tarkasti myös maailman tapahtumia, muun muassa Italian yhdistymistä *Risorgimentoa*. Mechelin tuli ylioppilaspiireissä tunnetuksi myös sujuvana seuramiehenä, ja hän pääsikin jo nuorena kiinni laajaan ja vaikutusvaltaiseen ystäväverkostoon – aina kenraalikuvernööri Platon Rokassovskia myöten.⁴⁰ Läheisiä opiskelutovereita olivat muun muassa huonetoveri Fredrik Idestam ja Ernst Linder. Ylioppilasaikana hän oli lähellä myös

³⁷ Otavan *Pieni tietosanakirja* vuodelta 1951 määrittelee politiaoikeuden ”valtion sisäisen hallinnon eri aloja koskevien oikeussäännösten yhdistelmäksi”. Poijärvi et al. 1951, 550.

³⁸ Helen 1997; Rein 1915, 1–5.

³⁹ Helen 1977; Stubb 2012 44–46.

⁴⁰ Stubb 2012, 36–48.

niin kutsuttua ”verettömien” (de blodlösa) piiriä, joka opponoi J. V. Snellmania ja hänen suomalaiskansallista politiikkaansa.⁴¹

Samaan aikaan Suomen poliittinen ja valtiollinen elämä oli murroksessa. Vuonna 1855 valtaistuimelle noussut keisari Aleksanteri II käynnisti tappiollisen Krimin sodan päätyttyä joukon liberaaleja uudistuksia, joiden ehkä tunnetuimpana seurauksena oli Suomen valtiopäivien kokoon kutsuminen. ”Valtiöyön” päättyminen merkitsi myös sitä, että politiikan teko ja poliittinen keskustelu siirtyivät yliopistolta uusiin valtiollisiin elimiin. Kaikkea tätä nuori oikeustieteilijä Leo Mechelin pääsi seuraamaan aitiopaikalta. Vuonna 1874 saatu oikeustieteen professuuri auttoi häntä syventämään tieteellistä työtään.⁴²

Leo Mechelin oli myös talousliberaali. Hän uskoi yksityisen yritteliäisyyden voimaan. Hän oli mukana vuonna 1862 perustetun Suomen Yhdyspankin perustavassa osakemerkinnässä, ja tarjottiinpa hänelle myöhemmin jopa pankin pääjohtajan paikkaa, josta Mechelin kuitenkin kieltäytyi. Pankin johtokunnassa hän toimi kahdessa vaiheessa⁴³ ja vuosisadan vaihteessa vielä hallintoneuvoston puheenjohtajanakin. Mechelin oli muutenkin aktiivinen talousmies. Kun hänen vanha tuttunsa Fredrik Idestam yhtiöitti liiketoimintojaan Nokia Oy:ksi vuonna 1871, oli Mechelin yhtiön toiseksi suurin osakkeenmerkitsijä heti Idestamin jälkeen. Yhtiön hallituksessa hän toimi kolmessa jaksossa aina vuoteen 1914 asti.⁴⁴

Yritystoiminnan ohella Leo Mechelin oli myös aktiivinen maatalouden harjoittaja. Hän omisti vuosina 1868–1880 Hollolassa sijaitsevan Laitialan kartanon. Lisäksi Mechelin laati maataloussuunnitelman Nokia-yhtiön maille ja osallistui aktiivisesti myös anoppinsa, Cecilia Lindroosin omistaman Löyttymäen tilan hoitoon Janakkalassa.⁴⁵

⁴¹ ”Verettömiin” kuului monia myöhempiä suomalaisia politiikan ja yhteiskuntaelämän vaikuttajia, muun muassa Robert Montgomery, C. G. Estlander, Carl Mannerheim ja Robert Lagerborg. Rein 1915, 14–15. Ylioppilasajan suhdeverkostoista tarkemmin Nordenstern 1936.

⁴² Stubb 2012, 39–48; Aleksanteri II:n uudistuksista esim. Jussila 2004.

⁴³ Leo Mechelin toimi Yhdyspankin johtokunnassa 1867–1872 ja uudelleen 1893–1896; hallintoneuvoston puheenjohtajana hän oli 1893–1903. Kuusterä 1989, 134–135.

⁴⁴ Kuusterä 1989, 134–138.

⁴⁵ Helen 1997, Kuusterä 1989, 134.

Mechelinin yhteiskunnallinen liberalismi sai monia muotoja. Hän toimi liberaalien sanomalehtien vakituksena avustajana ja kuului niin sanottuun dagbladilaiseen⁴⁶ ryhmään. Mechelin vaikutti positiivisella tavalla myös Suomen juutalaisen vähemmistön asemaan, kannatti uskonnonvapautta ja valtionkirkon poistamista. Hän oli pasifistina kiinnostunut rauhankysymyksestä ja hahmotteli muun muassa kansainvälisiä instituutioita konfliktien ratkaisemiseksi. Mechelin oli perustamassa myös Helsingin rauhanystävien yhdistystä.⁴⁷

Ensimmäisen kosketuksen autonomisen Suomen valtiolliseen toimintaan Mechelin sai vuonna 1864, kun hän siirtyi Viipurin hovioikeudesta senaatin virkamieheksi. Vuonna 1872 hänet valittiin valtiopäiville porvarissäätyyn Helsingin kaupungin edustajana. Keisari Aleksanteri II aateloi Mechelinin 1876, minkä jälkeen hän toimi aatelissäädyn edustajana aina säätyvaltiopäivien lakkauttamiseen vuonna 1906. Senaatin jäsen hän oli kahdessa vaiheessa vuosina 1882–1890 ja 1905–1908. Jälkimmäisen kauden hän toimi talousosaston varapuheenjohtajana, ensimmäisenä uuden eduskunnan luottamuksesta riippuvaisena parlamentaarisena ”pääministerinä”.⁴⁸

Leo Mechelinin valtiollisen toiminnan ydin oli hänen tarmokas työnsä Suomen valtiollisen aseman vankistamiseksi ja puolustamiseksi. Mechelin kirjoitti aiheesta runsaasti ja kävi väittelyitä venäläisten kirjoittajien kanssa; yksi hänen päävastustajistaan oli kamariherra Kesar Filippovits Ordin. Mechelinin laatimat selvitykset Suomen valtio-oikeudellisesta asemasta julkaistiin usealla kielellä.⁴⁹ Eräs hänen suurteoksistaan oli *Suomi XIX vuosisadalla* (1893), joka kuvasi Suomen omaleimaisena kulttuurimaana. Myös tämän teoksen perimmäisenä tarkoituksena

⁴⁶ Dagbladilaisiksi kutsuttiin *Helsingfors Dagblad* -lehden ympärille ryhmittäytyneitä ruotsinkielisiä liberaaleja. Mechelinin lisäksi ryhmään kuuluivat muun muassa jo aiemmin mainitut C. G. Estlander, Ernst Linder ja Carl Mannerheim. Landgren 1989, 62–73.

⁴⁷ Landgren 1989, 62–72; Torvinen 1989 76–83; von Bonsdorff 1989, 86–95.

⁴⁸ Helen 1997. Mechelin toimi 1905–1908 Senaatin talousosaston varapuheenjohtajana, joka vastaa tehtäviltään kutakuinkin nykyistä pääministeriä. Nimitys on anakronistinen, mutta sitä on käytetty myös tutkimuskirjallisuudessa ja biografioissa.

⁴⁹ Pamfletti *Precis du droit public du Grand-Duché de Finlande* (1886) levitti hyvin tehokkaasti käsitystä Suomen valtiollisesta asemasta Venäjän keisarikunnan ulkopuolella. Jussila 2004, 541–555.

oli pönkittää Suomen valtiollista, perustuslaillista asemaa. Toisaalta teos korosti suomalaisten lojaaliutta keisariaan kohtaan.⁵⁰

Mechelinin kirjoittelu johti hänet ennen pitkää ristiriitoihin venäläisten viranomaisten kanssa. Hänen senaattorikautensa katkesikin vuonna 1890 postimanifestia koskeviin erimielisyyksiin kenraalikuvernööri Heidenin kanssa. Kun Nikolai II antoi 1899 helmikuun manifestin, tuli Mechelinistä viimeistään tällöin Suomen perustuslaillisen blokin kiistaton keulahahmo. Maata repineen kielikysymyksen suhteen Mechelin oli pysynyt sovittavana, joten hän sopi hyvin kielirajat ylittävän rintaman yhdistäjäksi.⁵¹ Mechelinin aktiivisuus johti kuitenkin siihen, että kenraalikuvernööri Bobrikov karkotti hänet maasta 1903.⁵²

Venäjän tappio Japanin-sodassa, Bobrikovin surma kesällä 1904 ja vuoden 1905 suurlakko heilauttivat poliittisen ilmapiirin kuitenkin Mechelinille suotuisaksi. Hän palasi maanpaosta joulukuussa 1904, ja sai vuotta myöhemmin jälleen nimityksen senaattiin. Talousosaston varapuheenjohtajana hänen johtamansa Mechelinin senaatti⁵³ lähti ajamaan uudistushenkistä ja perustuslaillista politiikkaa, johon kuului muun muassa kansanedustuslaitoksen uudistaminen. Vuonna 1908 hän joutui kuitenkin eroamaan senaatista poliittisen tilanteen jälleen kiristyttyä. Vielä viimeisinä vuosinaan Mechelin ehti toimia kansanedustajana ja muun muassa eduskunnan perustuslakivaliokunnan puheenjohtajana.⁵⁴

Mechelin loi elinaikanaan Suomen mittakaavassa pitkän ja lavean uran niin politiikassa kuin sen ulkopuolellakin. Avioliiton ja taloudellisen toiminnan ansiosta Mechelinillä oli vakaa taloudellinen selkänoja, mikä omalta osaltaan auttoi uralla etenemistä. Aktiivisuuden tuloksena oli luonnollisesti laaja ystävverkosto, ja monikielisen kirjallisen tuotannon ansiosta Mechelin oli tunnettu myös Suomen rajojen ulkopuolella.

⁵⁰ Klinge 1997a, 318–320; Leino-Kaukiainen 1989b, 119–133. Mechelinin valtio-oikeudellisia käsityksiä syvennetään hieman seuraavassa luvussa; tarkemmin aiheesta Stubb 2012 tai Jussila 2004.

⁵¹ Venäjän-suhteissa myöntyväistä linjaa kannattaneiden vanhasuomalaisten katsannossa Mechelin oli jokseenkin vieroksuttu henkilö sekä hänen poliittisten näkemyksiensä että kielitaustansa vuoksi.

⁵² Jussila 2004, 542–543; Helen 1997; Leino-Kaukiainen 1989b, 119–133.

⁵³ Mechelinin senaatti toimi 1.12.1905–4.6.1908.

⁵⁴ Jussila 2004, 542–543; Helen 1997; Leino-Kaukiainen 1989b, 119–133.

3.2. *Pro lege* - Oikeuden ja vapauden puolesta

Leo Mechelinin elämäntyön keskiössä olivat hänen käsityksensä laista ja oikeudesta. Hänen oikeudellinen ajattelunsa linkittyi suoraan argumentaatioon Suomen ja sen perustuslaillisen aseman puolesta. Niinpä Mechelinin oikeusajattelua sekä siihen liittyvää toimintaa on syytä selvittää hieman tarkemmin, koska tämä toimeliaisuus on suoraan yhteydessä Mechelinin ympärille rakennettuun kulttiin.

Mechelin kiinnostui valtio-oikeudellisista kysymyksistä jo nuorena. Hän kirjoitti 1860-luvun alussa muun muassa yhdistyneen Italian hallintoa koskevia artikkeleita *Barometern*-lehteen. Näissä kirjoituksissa Mechelin operoi erityisesti *vapauden* ja *oikeuden* käsitteillä. Myös Suomessa ”valtiotyön” päättymisen nosti valtio-oikeudellisen ajattelun päivänvaloon. Elisabeth Stubbin mukaan Mechelinin ajattelussa voidaankin nähdä usko, jopa takertuminen, erilaisiin ideoihin, käsityksiin ja totuuksiin. Vuonna 1873 hän julkaisi tutkimuksen *Om statsförbund och statsunioner*, jossa hän pohti liittovaltio ja valtioliiton eroja.⁵⁵ Ei ole liioiteltua sanoa, että vapaus, oikeus ja valtiokäsitykset olivat ne peruspilarit, joille hän koko valtio-oikeudellisen ajattelunsa ja tuotantonsa rakensi.

Suomen asemaa punnitessaan Mechelin korosti *valtion* asemaa. Valtio oli jotain, minkä alle tietyllä alueella asuvat ihmiset olivat järjestäytyneet. Kansallisuus ja kieli olivat Mechelinille toissijaisia; tärkeintä oli kansalaisten yhteinen tahto, minkä vuoksi valtiota ylempää vallan käyttäjää ei voinut olla.⁵⁶ Valtiota oli hallittava (perustus)lakien mukaan; perustuslaki oli Mechelinin mukaan edellytys, jotta valtio voisi toteuttaa tarkoitustaan maallisen ja hengellisen vapauden edistäjänä. Mechelin käsitteli Suomen perustuslaillista asiaa julkaisuissaan. Vuonna 1877 hän kirjoitti *Storfurstendömet Finlands grundlagar jämte bihang*, johon koottiin kaikki lait, jotka olivat voimassa Suomessa. Laillisuusmiehen leiman Mechelin sisällytti myös omaan mottoonsa *pro lege* (lain puolesta), jonka hän otti käyttöön aateloimisen yhteydessä vuonna 1876. Lakikirja kuvattiin myös Mechelinin vaakunaan.⁵⁷

Kirjallista innostusta Leo Mechelinillä toden totta riitti. Yksi hänen tärkeimmistä julkaisuistaan oli vuonna 1886 ilmestynyt *Précis du droit public du grand-duché*

⁵⁵ Stubb 2012, 36–41, 50–57.

⁵⁶ Stubb 2012, 55–56.

⁵⁷ Stubb 2012, 57.

de Finlande, jonka Mechelin laati senaattorina toimiessaan. Ajatus julkaisun tekoon syntyi juurikin senaatissa. Tarkoitus oli ollut alun perin laatia Suomen oikeudellista asemaa käsittelevä kirjoitus, jota voitaisiin valistusmielessä jakaa Venäjän keisarikunnan korkeille virkamiehille ja muille vaikutusvaltaisille henkilöille. Ministerivaltiosihteeri Theodor Bruun ei kuitenkaan nähnyt sopivaksi edistää hanketta.⁵⁸

Virallisen tien noustua pystyyn Mechelin päätti julkaista teoksen omalla kustannuksellaan. *Precis du droit* oli tarkoitettu erityisesti kansainväliselle tiedeyhteisölle, mutta teos levisi laajemmallekin. Kirjassa Mechelin kokosi yhteen käsityksenä Suomen valtio-oikeudelliset lähtökohdat. Hänen mukaansa Haminan rauhassa ja sitä edeltäneillä Porvoon maapäivillä Suomesta oli muodostettu valtio, joka oli Venäjän keisarikunnan kanssa reaaliunionissa. Voimassa olevat Ruotsin ajan hallitsijan vallankäyttöä säätelevät lait muodostivat Suomen suuriruhtinaskunnan perustuslaillisen pohjan.⁵⁹

Teoksen julkaisua seurasi debatti. Kirja levisi myös Venäjälle, jossa kamariherra K. F. Ordin tutustui siihen tarkoin. Ordin pyysi lupaa ilmeisen paha-aavistamattomalta Mecheliniltä *Precis du droitin* venäjänkieliseen käännökseen, mihin senaattori suostuikin. Ordinin käännöksestä tuli kuitenkin kommentaari, joka opponoi Leo Mechelinin käsityksiä ja huomautti, että Mechelin oli sivuuttanut kokonaan Venäjän oikeudet. Seuranneeseen keskusteluun osallistuivat Mechelinin ja Ordinin lisäksi Suomen puolelta muun muassa J.-R. Danielson ja monet venäläiset oikeusoppineet. Väittelyssä pohdittiin käytännössä sitä, oliko Suomi Venäjän kanssa reaaliunionissa oleva valtio vai alisteisempi provinssi.⁶⁰

Leo Mechelin erosi senaatista toukokuussa 1890. Taustalla olivat pääasiassa erimielisyydet kenraalikuvernööri F. L. Heidenin kanssa. Mechelinin kirjallinen tarmo ei kuitenkaan laantunut; päinvastoin nyt hänellä oli aikaa uppoutua tutkimuksiinsa ja julkaista niitä vapaasti yksityishenkilönä. Mechelinin ja kumppaneiden suurteos *Suomi XIX vuosisadalla* on esitelty jo edellä; 1890-luku oli muutoinkin aikaa, jolloin Mechelin matkusti paljon ulkomailla ja propagoi Suomen

⁵⁸ Stubb 2012, 57–59.

⁵⁹ Stubb 2012, 61–64.

⁶⁰ Suomen kysymystä koskevaan debattiin ei tässä ole mahdollista tarkemmin paneutua. Aiheesta ja Mechelinin argumentaatiosta tarkemmin esim. Stubb 2012 ja Jussila 2004, 541–595.

asiaa kansainvälisillä foorumeilla. Lukuisasta julkaisutyöstä mainittakoon esimerkiksi vuonna 1900 – helmikuun manifestin jälkeen – ranskan kielellä julkaistu *La Constitution du Grand-Duché de Finlande*.⁶¹

Kuten jo aiemmin todettua, Leo Mechelinin laajan bibliografian esittely ei tässä tutkimuksessa ole tarpeen.⁶² Suomen valtio-oikeudellista asemaa koskevan tutkimuksen, julkaisutyön ja kirjavan lehtikirjoittelun ansiosta Mechelinin onnistui kuitenkin lunastaa itselleen tukeva auktoriteettiasema. Vuonna 1899 – Mechelinin täyttäessä 60 vuotta – hän oli jo kiistatta suomalaisen valtio-oikeuskäsityksen ”grand old man”.

⁶¹ Leino-Kaukiainen 1989a, 26–29; aiheesta myös Stubb 2012.

⁶² R. A. Wreden Suomen tiedeseurassa pitämän muistopuheen painettuun versioon on liitetty myös kattava luettelo Leo Mechelinin julkaisuista. Wrede 1915, 36–39.

4. Oikeustaistelun keulakuvana

4.1. Kansansuosion nousu

Leo Mechelinin suosio oli kohonnut hiljalleen 1880-luvun aikana. Nostetta loivat erityisesti K. F. Ordinin kanssa käyty debatti Suomen perustuslaillisesta asemasta ja Mechelinin työ senaattorina. Kansainvälisen tason läpimurtona voidaan pitää vuoden 1886 *Précis du droit public du grand-duché de Finlande* -teoksen julkaisua.⁶³

Vuoden 1890 tapahtumat nostivat viimeistään Mechelinin huippusuosioon. Hänen eronsa senaatista oli valtakunnallinen jymyutinen, josta aluksi puhuttiin villinä huhuna – ja jonka huhun tiedotusvälineet pian varmistivat. Eroilmoitus otettiin vastaan suru-uutisena, vaikka toki Mechelinin motiiveja ymmärrettiin. Esimerkiksi *Nya Pressen* kirjoitti Mechelinin eron olevan ”suuri menetys isänmaalle”. Lehtikirjoituksissa aprikoiitiin myös, tulisiko oikeamieliseksi uskottu keisari vielä puuttumaan asiaan ja estämään Mechelinin eron.⁶⁴ Anekdoottina mainittakoon, että Mechelinin velipuoli Torsten Costiander pahoitti mielensä *Hufvudstadsbladetin* uutisoinnista. Hänen mukaansa lehti irvaili Mechelinille ja syyllistyi suoranaiseen vahingoniloon. Nykylukijalle tämä vahingonilo ei Mechelinin ansioita ylistävien rivien välistä tosin helposti enää avaudu.⁶⁵

Kaikesta tyrmistyksestä huolimatta Mechelinin erosta tehtiin kansallinen juhla, ”en patriotisk hyllning”⁶⁶. Pian eron jälkeen entisen senaattorin ikkunan alle ilmestyi Carl Erik von Knorringin johtama kuoro, joka lauloi sankarilleen isänmaallisia lauluja. Mechelin vastasi kiitospuheella, mitä kansanjoukko kommentoi hurraahuudoin. Lopuksi von Knorring kuoroineen lauloi vielä *Vårt Landin*. Seuraavina päivinä myös eri kaupunkien, yhdistysten ja seurojen lähetystöt kävivät tervehtimässä Mechelinia.⁶⁷

⁶³ KA, Leo Mechelin A:6. Mechelinin arkistoon on koottu muun muassa teoksen herättämiä lehdistöreaktioita Suomessa, Venäjällä ja muualla Euroopassa.

⁶⁴ NP 2.6.1890; KA, Leo Mechelin A:6.

⁶⁵ Torsten Costiander – Leo Mechelin 2.6.1890, julkaistu teoksessa *Elämän pituinen ystävyys*, 445–446; ”En märklig afskedsansökan”. HBL 1.6.1890.

⁶⁶ Sitaatti nimeämättömästä ja päiväämättömästä lehtileikkeestä eron jälkeen. KA, Leo Mechelin A:6.

⁶⁷ Lehtileikkeet 1890. KA, Leo Mechelin A:6.

Kesällä 1890 lehdistö innostui kirjoittamaan myös Mechelinin henkilöstä. Aikakauslehdissä julkaistiin lyhyitä, Mechelinistä kertovia biografia-artikkeleita, joita usein koristi senaattori Mechelinistä painettu kuva. Esimerkiksi *Turun kuva-lehti* kirjoitti: ”Semmoista sydämellistä kunnioitustaan ja kiitollisuuttaan koko Suomen kansa äsköisin lausui julki sille miehelle [Leo Mechelinille], jonka kuva koristaa tämän numeron ensimmäistä sivua.” Tekstin keskellä komeilikin Mechelinia esittävä arvokas, valtiomiesmäinen rintakuva.⁶⁸

Mechelinin julkikuva lähti nousukierteeseen. Heti vuoden 1890 joulukuksi valmistunut uusi julkaisu *Står Finlands rätt i strid med Rysslands fördel?* lunasti osaltaan niitä lupauksia, joita Mechelinin harteille oli eroilmoituksen jälkeen laskettu; vaikka paikka senaatissa olikin mennyttä, uskottiin valtioviisaan jatkavan yhtä kirjallista taisteluaan Suomen puolesta.⁶⁹ Leo Mechelinia toivottiin selvästi myös monen yhdistyksen ja seuran keulakuvaksi. Hänet kutsuttiin 1890-luvun aikana kunniajäseneksi useaan yhdistykseen – aina Suomen Turistiyhdistyksestä Viipurin läänin maatalousseuraan.⁷⁰

Vuotta 1890 voinee pitää orastavan Mechelin-kultin alkulähteenä. Viisikymppinen senaattori oli luonut mittavan valtiollisen ja tieteellisen uran, mikä loi vakaan pohjan Mechelinin suosiolle. Dramaattinen eroilmoitus teki Mechelinistä – joka jo aiemmin oli profiloitunut Suomen puolustajana – nyt myös marttyyrin ja kansan sijaiskärsijän. Myös Mechelin itse koki eronsa ilmeisesti jonkinlaisena vedenjakajana. Häneltä ei ole säilynyt päiväkirjoja tai omaelämäkertoja, mutta vuonna 1890 Mechelin ehti luonnostella ilmeisesti julkaisemattomaksi jääneen lyhyen kirjoituksen *Återblick på de förflutna 25 åren*.⁷¹

⁶⁸ Ibidem; *Turun kuva-lehti* 17.8.1890.

⁶⁹ Mechelinia kohtaan esitetyistä toiveista esim. Hultin 1899 ja Rein 1915.

⁷⁰ Leo Mechelinin diplomit ja kunniakirjat. KA, Leo Mechelin A:3.

⁷¹ ”Återblick på de förflutna 25 åren”. KA, Leo Mechelin A:1.

4.2. 60-vuotispäivä

Leo Mechelin vetäytyi vuoden 1890 jälkeen yksityiseksi kirjoittajaksi. Vaikka hän keräsi arvostusta koko vuosikymmenen ajan, Mechelin-kultin kannalta tärkein oli kuitenkin vuosi 1899. Perustuslaillisille vuoden alku oli ollut katastrofaalinen, kun keisari Nikolai II oli antanut helmikuussa Suomen autonomisia oikeuksia kaventavan manifestin. Juuri manifesti ja Mechelinin taakse tiiviiseen puolustusasemaan kaivautunut ruotsalais-nuorsuomalainen koalitio junttasivat Mecheliniä yhä tukevammin Suomen perustuslakitaistelun keulakuvaksi.

Mechelinin henkilöön kohdistuvia juhlallisuuksia virisi pitkin vuotta. Eräs sangen spontaani näytös esitettiin Hämeenlinnassa syyskuussa 1899. Leo Mechelin oli saapunut kaupunkiin pohjoisesta saapuvalla iltajunalla tarkoituksenaan yöpyä ja jatkaa matkaa Helsinkiin seuraavana päivänä. Hämeenlinnalaiset olivat saaneet kuitenkin vihiä matkasta, ja kaupunkiin järjestettiin ilmeisen nopealla aikataululla Mechelin-juhla. Palokuntalaiset järjestivät soihtukulkueen, ja kaupunkilaiset tervehtivät senaattoria hurraa-huudoin. *Hämäläinen*-lehti kirjoitti juhlallisuuksien lopusta: ”Soittaen *Porin marssia* poistui palokunta ja sen kanssa suuri väkijoukko paikalta, iloisena siitä, että oli ollut tilaisuudessa parhaalla tavallaan lausumaan kiitoksensa etevää valtiomiestä, harrasta ja tarmokasta isänmaan-ystävää kohtaan.”⁷²

Varsinainen suurjuhla organisoitiin kuitenkin Helsingissä marraskuun 24. päivänä, kun senaattori Leo Mechelin täytti 60 vuotta. Mechelinin syntymäpäivä oli pääuutinen useissa sanomalehdissä. *Hufvudstadsbladet* intoutui kehumään hänen mainettaan ja saavutuksiaan rikkain ylisanoin. Lehti ylisti Mechelinin ominaisuuksia kirjoittamalla muun muassa, että ”harvoin on luonto varustanut tämän maan poikia rikkaammilla lahjoilla ja suuremmilla mahdollisuuksilla ottaa johtava asema yhteiskunnassa”.⁷³

Nuorsuomalainen *Päivälehti* pisti vielä paremmaksi. Se julkaisi etusivullaan pitkäkhön elämäkerta-artikkelin, jossa käytiin läpi senaattorin eri toimia ja saavutuksia vuosikymmenten ajalta. Mechelinin tärkeimmiksi ansioiksi lehti luki luonnollisesti toiminnan Suomen-kysymyksen parissa. Hänen eroilmoituksensa

⁷² ”Soihtukulkue senaattori L. Mechelinin kunniaksi”. *Hämäläinen* 20.9.1899.

⁷³ ”Senator L. Mechelin”. *HBL* 24.11.1899.

vuonna 1890 oli ollut maallemme lehden mukaan ”tuskallinen vavahdus”. Onneksi Mechelinin toimeliaisuus oli jatkunut tämän jälkeenkin. Mielenkiintoinen on kirjoituksen loppu, jossa senaattori kuvataan isänmaansa väsymättömänä vartiomiehenä pyhän asian äärellä:

Yhtyessämme niihin vilpittömiin kiitoksiin valppaasta vartiotyöstä, joita tänään kaikilta tahoilla senaattori Mechelinille lausutaan, uskomme tulkitsevamme hänen ja kaikkien suomalaisten hartaimman toivomuksen toivoessamme että pian koittaisi se päivä, jolloin oikeus ei enää muuta vartiota tarvitse kuin oman pyhyytensä.⁷⁴

Samalla linjalla oli myös *Nya Pressen*, jonka uutisointi aiheesta oli sangen romantisoivaa. Syntymäpäiväuutinen oli piilotettu *Miehen iäksi* nimetyn pääkirjoituksen alle. Lehti rinnasti Mechelinin Runebergiin, Lönnrotiin ja Snellmaniin, joilta senaattori oli voinut oppia suurta isänmaanrakkautta henkeä. Samalla aukeamalla julkaistiin myös nimimerkin ”F” kirjoittama runo *Till Leo Mechelin*. Melko mahtipontiset riimit kuvaavat Mechelinin jälleen vapauden, totuuden ja laillisuuden opettajana ja esitaistelijana – ja suomalaiset keisarille uskollisena kansana:

Hell dig i mandomens fulla styrka!
Trogen din furste och trogen ditt land,
lär du oss sanning och frihet dyrka,
fäster det rättas och lagarnes band.⁷⁵

Mechelin itse tuskin ehti lukea päivän lehtiä, kun päivän juhlallisuudet jo käynnistyivät. Heti syntymäpäivän aamuna kello yhdeksän Akateeminen laulukunta saapui ”suuren kansanjoukon saattamana” syntymäpäiväsankarin ikkunan alle. Mechelinille laulettiin muun muassa kappaleet *O Gud, som styrer folkens öden* ja *Porilaisten marssi*.⁷⁶

Alkufanfaarien jälkeen Mechelinin koti täyttyi eri yhteisöjen lähetystöistä. Yhtenä ensimmäisistä paikalle ehti Helsingin kaupunginvaltuusto, jonka varapuheenjohtaja Kasten Antell, joka esitteli Mechelinille ajatuksen tämän muotokuvan

⁷⁴ ”Senaattori L. Mechelin”. Päivälehti 24.11.1899.

⁷⁵ ”Till Leo Mechelin”. NP 24.11.1899.

⁷⁶ ”Kunnianosoitukset Leo Mechelinille”. Päivälehti 25.11.1899.

maalauttamisesta valtuustosalin koristukseksi. Onnittelijoiden joukossa oli sekä politiikan, tiede-elämän että kansalaisjärjestöjen tärkeimpiä edustajia. Mechelinille pidetyt, ylistävät puheet julkaistiin laajasti seuraavan päivän nuorsuomalaisessa lehdistössä. Puheet noudattivat pitkälti samaa kaavaa: aluksi onnittiin Mecheliniä miehen iän saavuttamisesta, tämän jälkeen kerrattiin hänen merkitystään Suomelle ja lopulta esitettiin nöyrä toivomus työn jatkamisesta.⁷⁷

Iltapäivällä Mechelinille istutettiin Taideyhdistyksen aloitteesta oma nimikkotammi Eläintarhan puistoalueelle.⁷⁸ Tammen istutus päätös oli tehty jo aikaisemmin maaliskuussa – alle kuukausi Nikolai II:n antaman helmikuun manifestin jälkeen. Ei liene liioiteltua sanoa tammea yhdeksi konkreettisimmaksi Suomen asian manifestaatioksi Mechelinin 60-vuotispäivien yhteydessä. Kuvanveistäjä Walter Runebergin tilaisuudessa pitämä puhe kuvasikin hyvin tilaisuuden luonnetta ja Mechelinin ja Suomen oikeustaistelun kietoutumista yhteen:

Viluin on maa, johon tammen juuret nyt kätettiin, mutta yhtä varmaan kuin lämmin rakkaus sen siihen kätki, yhtä varmaan koettaa vielä se suuri kevät, jolloin isänmaan laulu korkeimman kaiun saa, jolloin routa maasta sulaa ja nurmi puhkee ja tämä tammi kasvaa vahvaksi ja voimakkaaksi.⁷⁹

Tammen julkistamisen jälkeen kohotettiin vielä yhdeksänkertainen hurraa-huuto tammelle ja senaattori Mechelinille. Tammiseremonian jälkeen kokoonnuttiin vielä suurelle juhlapäivälliselle Helsingin seurahuoneelle.⁸⁰

Vaikka Mechelinin 60-vuotispäivä oli näyttävä ja onnistunut juhla, jälkipyykkiäkin jäi. Sananvaihtoa käytiin erityisesti filosofian tohtori Julius Lylyn⁸¹ seurahuoneella pitämän puheen johdosta. Paitsi itse Leo Mecheliniä, Lyly käsitteli puheessaan myös paljon Suomen kieli- ja puolueoloja. Hän kuvaili muun muassa omaa ”harharetkeään”, jossa nuorena suomenmielisenä ei ollut aluksi ymmärtänyt täysin

⁷⁷ Ibidem.

⁷⁸ Leino-Kaukiainen 1989a, s 18–19; ”Kunnianosoitukset senaattori Leo Mechelinille”. Päivälehti 25.11.1899.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Julius Lyly (synt. Bergh) oli monipuolinen yhteiskunnallinen vaikuttaja, joka omisti ja toimitti *Viipurin Sanomat* -lehteä. Sainio 2000a.

Mechelinin tarkoitusperiä. Lisäksi hän niputti yhteen J. V. Snellmanin – vanhasuomalaisen oppi-isän – ja Mechelinin merkitystä.⁸²

Lylyn puheen uutisointi kohtasi heti alussa ongelmia. Sensuuriviranomaiset saksivat ruotsinkielisissä lehdissä julkaistuista referaateista joitain lauseita pois.⁸³ Mielensä pahoittivat kuitenkin vanhasuomalaiset. Heitä kirpaisi erityisesti Lylyn esittämä ajatus siitä, että suomalaisella taholla on vuosikymmeniä ”kuljettu hämärissä” ymmärtämättä Mechelinia ja tämän tarkoitusperiään. *Uutta Suometarta* tuntui erityisestä ärsyttävän, että Lyly ikään kuin puhui koko suomenkielisen kansan suulla. Puheen jälkipyykkiä puitiinkin vielä eri lehdissä kirjoitetuin vastinein aina joulukuulle asti.⁸⁴

Lyly-episodi osoittaa hyvin Mechelinin persoonan kaksijakoisuuden. Vaikka ruotsinkieliselle ja nuorsuomalaiselle rintamalle hän oli kansallissankari, oli hänellä myös vastustajansa. Vanhasuomalaisen kantaa Mechelinin suhteen voisi nimittää valikoivaksi, mikä käy hyvin ilmi *Uuden Suomettaren* Mechelinia käsittelevästä syntymäpäiväartikkelissa:

Monessa yhteiskunnallisessa asiassa on senaattori Mechelinin kanta ollut toinen kuin meidän. Monesti on meillä ollut syytä vastustaa ja moittia hänen hankkeitaan ja toimiansa. Mutta me annamme hänelle kiitosta ja kunniaa siitä, mistä hän kiitosta ja kunniaa ansaitsee, sekä toivomme hänelle jatkuvaa ikää, voimia ja terveyttä vastaista hyödyllistä toimintaa varten.⁸⁵

Vielä kylmäkiskoisempi suhtautuminen oli työväestön pää-äänenkannattaja *Työmiehellä*. Mechelinin 60-vuotispäivien yhteydessä lehti muistutti senaattorin olleen muun muassa valmistelemassa ”työväen kurituspykälää”.⁸⁶

Leo Mechelinin juhlat eivät liioin ilahduttaneet venäläisiä viranomaisia. Mikäli Mechelin-elämäkerturi Thiodolf Reiniä on uskomisen, kenraalikuvernööri Bobrikov oli tivannut maaherralta selitystä jo syyskuisesta Hämeenlinnan-matkasta

⁸² ”Kunnianosoitukset Leo Mechelinille”. Päivälehti 25.11.1899.

⁸³ ”Nya Pressens försenande i lördags”. NP 27.11.1899.

⁸⁴ ”Waltiollinen synnintunnustus”. US 29.11.1899; ”Kirje Helsingistä”. Päivälehti 3.12.1899. Jatkodebattia käytiin myös ruotsinkielisen lehdistön palstoilla.

⁸⁵ ”Senaattori Leopold Mechelin”. US 24.11.1899.

⁸⁶ ”Leo Mechelin”. Työmies 24.11.1899.

soihtukulkueineen. Itse marraskuun juhlapäivänä Bobrikov oli kovistellut poliisiviranomaisia siitä, miksei Helsingin poliisi ollut puuttunut yleistä rauhaa ja järjestystä häiritsevään juhlintaan.⁸⁷

Kenraalikuvernöörin kyräily osoitti Leo Mechelinin arvon. Vaikka Mecheliniä ei voinutkaan sanoa koko kansan sankariksi, perustuslaillisille hänestä saatiin paitsi esikuva, myös työväline. Mechelinin persoona ja perustuslakitaistelu olivat pitkän kirjallisen ja poliittisen uran sekä senaatista eronneen marttyyrin viitan ansiosta kietoutuneet pysyvästi yhteen. Myös Mechelin itse korosti asemaansa kansansa nöyrympänä palvelijana, mikä palveli täydellisesti hänen julkikuvaansa. Erityisen ovelana on pidettävä taide- ja kunnallismaailman huomionosoituksia 60-vuotiaalle sankarille. Valtakunnanpolitiikan ulkopuolella Mecheliniä pystyi juhlimaan vapaasti, mutta jokainen muotokuva ja nimikkotammi palvelivat lopulta suurempaa asiaa.

Juhlapäivän muisto jäi elämään pitkäksi aikaa. Vuotta myöhemmin Leo Mechelinin lähipiiri kerääntyi juhlimaan 61-vuotiaasta Mecheliniä, vaikka sankari itse oli juhlapäivän sattuessa ulkomailla. Tohtori Tekla Hultin piti juhlassa puheen, jonka ajatukset olivat vahvasti vielä marraskuun 1899 tapahtumissa. Kuten Hultin lausui: ”Tämän päivän merkittävyys vaatii, ettei siitä vaieta.”⁸⁸

4.2. Tekla Hultinin Mechelin

Leo Mechelinin 61-vuotisjuhlassa puhuneen Tekla Hultinin erityinen suhde Mecheliniin ansaitsee tulla erikseen mainituksi. Hultin oli nuorsuomalainen naisasianainen, poliitikko, toimittaja ja yhteiskunnallinen vaikuttaja, joka mursi monta lasikattoa 1800-luvun lopun Suomessa. Hän väitteli muun muassa filosofian tohtoriksi ensimmäisenä naisena vuonna 1896. Jaakkimassa vuonna 1864 syntynyt Hultin muutti Helsinkiin vuonna 1883 ja kohosi hiljalleen Mechelinin lähipiiriin. Hultin ja Mechelin jakoivat saman, liberaalisen aatemaailman, vaikka joitain pieniä sävyeroja heidän välillään olikin – esimerkiksi kielikysymykseen liittyen.⁸⁹ Heidän

⁸⁷ Rein 1915, 142–143. Reinin kirjassa esitetään kauttaaltaan hyvin kielteinen ja poliittisesti tarkoitushakuinen kuva kenraalikuvernööri Bobrikovista, joten häntä koskeviin merkintöihin – etenkin kun tutkimuksessa ei ole lainkaan lähdeviitteitä – tulee kuitenkin suhtautua kriittisesti.

⁸⁸ Puhe Leo Mechelinin täyttäessä 61 vuotta 24.11.1900. KA, Tekla Hultin Cb.

⁸⁹ Kiiski 1978, 65–72.

ystävyyttään ja yhteyttään kuvaa erinomaisesti Hultinista väitelleen Venla Kiisken kuvaus:

Näiden kahden [Leo Mechelinin ja Tekla Hultinin] välillä vallitsee opettaja-oppilas-, esikuva-seuraaja-, ihanne-ihailija- ja poliittinen isä-tytär-suhde. Perustuslaillisuuden, vapaamielisen edistyksellisyyden, vapaamielisen kielipolitiikan ja aktiivisen isänmaallisuuden Leo Mechelin on Tekla Hultiniin eniten poliittisesti periytynyt.⁹⁰

Poliittisen kotinsa Tekla Hultin löysi kuitenkin suomenkielisistä liberaalipiireistä. Hänet kiinnitettiin vuonna 1893 *Päivälehd*en toimittajaksi, mitä aikanaan paheksuttiin naiselle epäsopivana ammattina. Vuonna 1899 Eero Erkko pyysi Hultinia kirjoittamaan elämäkerran 60 vuotta täyttävästä Leo Mechelinistä.⁹¹ Vielä samana vuotena *Nuoressa Suomessa*⁹² julkaistiin ensimmäinen pitkä, painettu Mechelin-kirjoitus. Noin 40-sivuinen *Leo Mechelin – muutamia ääripiirteitä*⁹³ sai myös olettavasti melkoisen laajan lukijakunnan, sillä joulualbumina markkinoitu *Nuori Suomi* oli vuosisadan lopulla hyvin suosittu julkaisu. Liki 5 000 kappaleen suuruiset painokset myytiin lähes järjestään loppuun vuosi toisensa perään.⁹⁴

Hultin maalaa noin kirjoituksessaan kuvan Mechelinistä lähinnä valtiollisena vaikuttajana. Ehkä mielenkiintoisimpia ovat kuitenkin elämäkerran ensimmäisten sivujen kuvaukset hänen taustastaan, lapsuudestaan ja nuoruudestaan. Mecheliniä kuvataan jossain määrin poikkeukselliseksi lapseksi, jolla kuningastie on ollut auki nuoresta iästä alkaen. Positiivinen aura säteilee myös hänen vanhempinsa. Suhdetta isään, Henrik Adolf Mecheliniin Hultin kuvaan esimerkiksi seuraavasti: ”Tavatontahan ei suinkaan ole, että isät viittovat loistavia elämänuria pojilleen, mutta harvalla lienee lahjakas luonto auliimmin tullut kasvattajalle avuksi kuin

⁹⁰ Kiiski 1978, 70.

⁹¹ Kiiski 1978, 66, 87–88.

⁹² *Nuori Suomi* oli vuosina 1891–1940 julkaistu nuorsuomalainen ”kirjallisuuttaiteellinen” joulualbumi, jota toimitti *Päivälehd*en päätoimittaja Eero Erkko. Taiteellisen sisällön ohella sarjassa julkaistiin paljon myös yhteiskunnallisia aiheita käsitteleviä kirjoituksia, joiden parilla Tekla Hultinkin kunnostautui. Rytönen 1946, 371–404.

⁹³ Myös kirjoituksen käsikirjoitusversio on säilynyt Tekla Hultinin arkistossa (KA, Tekla Hultin Cc). Viittaa kuitenkin johdonmukaisesti *Nuori Suomi* -albumissa painettuun versioon; julkaistu versio on kuitenkin se, joka levisi lukevalle yleisölle.

⁹⁴ Rytönen 1946, 372–376.

tässä tapauksessa.”. Lapsuuskuvauksen jatkoksi Hultin mainitsee, että jo 15-vuotiaana Leo Mechelin oli kuin aikuinen mies.

Kuten 60-vuotisjuhlissaan, myös Hultinin elämäkerrassa Mechelin on Suomen kansan perustuslaillinen esitaistelija. Mielenkiintoinen onkin jännite, joka tekstissä rakennetaan onnellisen menneisyyden ja nykypäivän välille. Leo Mechelinin nuoruuskuvauksen yhteydessä Hultin antaa tilaa paljon myös yleisemmälle kontekstin kuvaukselle, ja keisari Aleksanteri II:n aikaa kuvaillaan kauniisti:

L. Mechelinillä oli onni astua elämään hetkellä, jolloin kevät juuri alkoi koittaa kansallemme. Hänen nuoruuttansa valaisi vapauden ja vapaamielisyyden nouseva aurinko. Oli jäänlähtö useammalla kuin yhdellä alalla. Jäykän virkavallan, ankaran hallinnollisen holhouksen kahleet alkoivat vähitellen murtua. Valtaistuimelle oli juuri noussut uusi hallitsija, lempeä Aleksanteri II, jonka vapaamielisyyteen suuria toiveita rakennettiin.⁹⁵

Elämäkerran nuoruuskuvausta seuraa pitkä selostus Mechelinin ansioista valtion ja tieteen palveluksessa. Hultin ymmärtää ja selittää Mechelinin tekemiset ja motiivit johdonmukaisesti parhain päin. Mielenkiintoiseksi kirjoituksen tyyli ja sisältö muuttuu kerronnan siirtyessä kohti 1890-lukua. Myös Hultinin tulkinnassa vuosi 1890 ja ero senaatista on tärkeä vedenjakaja Mechelinin elämässä. Senaattorin ura kuitataan hänen omaa vaatimattomuuttaan korostaen:

Se työ, minkä senaattori Mechelin on suorittanut hallituksesta erottuaan, riittäisi yksinään kunniakkaaksi elämäntyöksi. Itse hän on kuitenkin usein ollut toimintaansa tyytymätön, valittaen voimiensa hajaantumista ja työtuloksien vähyyttä. Voipi käsittää näitä valituksia, joskaan jälkimmäistä ei voi myöntää aiheelliseksi.⁹⁶

On mielenkiintoista, miten Hultin Mechelinin vaatimattomuutta korostettuaan istuttaa itsensä ja monet muut syyllisten penkille. Hultin kertoo, kuinka Mecheliin on aina auliisti tarjonnut apuaan kaikille, jotka ovat hänen työhuoneensa ovelle astuneet: ”Aina hän on valmis keskeyttämään oman työnsä, vaikka tietää sen

⁹⁵ Hultin 1899, 72.

⁹⁶ Ibidem, 108.

tapahtuvan lyhennetyt yölevo kustannuksella. – (Itselläni [Tekla Hultinilla] on minulla monta tällaista syntiä omallatunnollani.)”. Mechelinille tämä pyyteeton apu on luonnollisesti vain ”kansalaisvelvollisuutensa täyttämistä”.⁹⁷ Tekstistä huokuu asetelma, jossa suuri ja vanha valtiomies on velvollisuudentuntoisena alati isänmaan ja ystäviensä käytettävissä.

Vaikka Mechelinin motiivit ovatkin kiistattomat, tuntuu silti, että Hultinilla on tarve myös selitellä Mechelinin eroa senaatista. Ero oli shokki, joten Hultin päätyykin tekstinsä lopussa selittämään senaattorin motiiveja – ja lopulta korostamaan, että senaattorinviran ulkopuolella vaikutusmahdollisuudet ovat lopulta olleet paljon paremmat!

Yksityinen toimeliaisuus on aina yhteiskunnan kehitykselle tärkeä, mutta näyttää siltä kuin meillä olisi aikoja tulossa, jolloin yhteiskunnan ja kansan korkeimpien tarkoitusten toteuttaminen enemmän kuin milloinkaan on joutuva kansalaisten yksityisen toimeliaisuuden ja valppauden varaan. Silloin on ehkä tärkeämpää, että etevimmät voimat ovat varsinaisen virkakoneiston ulko- kuin sisäpuolella.⁹⁸

Hultinin elämäkertaa voisi tiivistäen luonnehtia perustuslaillisen Mechelin-kuvan välitilinpäätökseksi.⁹⁹ Se pyrki vakiinnuttamaan kuvaa valtioviisaasta, joka on johdonmukaisesti sekä erityislaatuisten lahjojensa että tinkimättömän työnteon tuloksena noussut Suomen kansan oikeuksien puolustajaksi. Näkemys Mechelinin elämästä on sangen teleologinen. Hultin painottaa nimenomaan Mechelinin julkista uraa ja kirjallista tuotantoa. Yksityiselämän käsittely jätetään minimiin; perheolojen mainitaan kuitenkin antaneen ”mitä sopusointuisimman kehiksen”¹⁰⁰ Mechelinin elämälle.

Henkilökultin rakentumisen kannalta on myös olennaista huomion siirtyminen Mechelinin työn lisäksi hänen persoonaansa. Huoletonta lapsuutta, saavutettua

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Ibidem.

⁹⁹ Tämä välitilinpäätös sai tunnustusta vielä myöhemminkin. Esimerkiksi Alli Rytönen kehuu Päivälehdessä historiassa vielä vuonna 1946 Mechelin-elämäkertaa Hultinin ansiokkaimmaksi *Nuoressa Suomessa* julkaistuksi tekstiksi. Rytönen 1946, 385.

¹⁰⁰ Ibidem, 75.

miehuutta ja uupumatonta työmoraalia korostamalla Leo Mechelinistä saatiin *sankari*, samaistumisen kohde ja esikuva.

4.3. Maastakarkotus ja sankarin paluu

Leo Mechelinistä muodostui venäläisille pian kiusallinen poliittinen ongelma. Manifestin jälkeen Mechelin oli mukana organisoimassa Suomen puolesta kerättyä suurta *Pro Finlandia* -adressia. Hän johti elokuussa myös niin sanottua Tuurholman kokousta, jossa pohdittiin vastarintatoimia Venäjää vastaan. Kokouksen seurauksena syntyi muun muassa tunnettu vastarintajärjestö *Kagaali*. Suomalaisten vikuroinnin seurauksena Mechelin jatkoi myös uutteraa valtiopäivä- ja julkaistutyöskentelyä Suomen asian puolesta.

Venäjä ja kenraalikuvernööri Bobrikov ryhtyivät järeisiin vastatoimiin. Oppositiojohtajia ryhdyttiin karkottamaan kevästä 1903 alkaen maasta. Leo Mechelin oli toukokuussa 1903 matkalla Tukholmassa, kun hän sai tiedon Venäjän Ruotsin-lähettiläs von Bützowilta, ettei ole enää tervetullut Suomeen.¹⁰¹

Karkotuksesta uutisoitiin pidättyvästi. Esimerkiksi Päivälehti kertoi pikku-uutisten palstallaan varsin lakonisesti, että senaattori Leo Mechelin on Tukholmassa toukokuussa 1903 saanut aiheesta suullisen tiedonannon. Lisäksi Mechelinin eläke peruutettiin.¹⁰² Myös muut lehdet uutisoivat aiheesta hyvin niukkasanaisesti, mihin syynä lienee ollut sensuuri ja lehtien lakkauttamisen pelko.¹⁰³ Viranomaiset nimittäin pyrkivät suitsimaan Mechelin-kulttia muutoinkin: esimerkiksi Helsingin kaupunginvaltuuston kokoushuoneeseen ripustettu muotokuva poistettiin ja takavarikoitiin poliisilaitokselle.¹⁰⁴

Mielenkiintoiseksi – jos kohta avoimeksi – kysymykseksi jää, oliko Mechelinin karkottaminen Tukholmassa poissa olevana Bobrikovin taktikointia. Vuoden 1899 syntymäpäiväjuhlat olivat osoittaneet Mechelinin merkityksen. Nyt karkotuksesta ei voitu paisuttaa vastaavaa kansanjuhlaa, koska sankari oli poissa. Tämä ei toki

¹⁰¹ Klinge 1997a, 366, 374–375; Rein 1915, 153–154.

¹⁰² ”Pikku uutisia”. Päivälehti 19.5.1903; ”Peruutettu eläke”. Päivälehti 23.5.1903.

¹⁰³ Bobrikovin aikana sensuuria kiristettiin tuntuvasti. Hänen kenraalikuvernööriaikanaan lakkautettiin useita lehtiä, muun muassa nuorsuomalainen ja erittäin Mechelin-myönteinen *Päivälehti* vuonna 1903. Klinge 1997a, 378.

¹⁰⁴ Rein 1915, 154.

estänyt suomalaisia juhlimasta muita karkotettuja; esimerkiksi Eero Erkolle järjestettiin toukokuussa 1903 näytävät läksiäiset Helsingin rautatieasemalla.¹⁰⁵

Kesällä 1904 poliittinen ilmapiiri alkoi hiljalleen muuttua. Bobrikov surmattiin kesäkuussa, ja saman vuoden syksyllä sallittiin Mechelinin ja muiden valtiopäivämiesten palata Suomeen hoitamaan tointa. Mechelin oli koko Ruotsin-ajan jatkanut kirjallista työskentelyään Suomen puolesta, joten seurauksena oli todellinen sankaripaluu.¹⁰⁶

Mechelin ja muut Ruotsiin karkotetut valtiopäivämiehet¹⁰⁷ saapuivat Suomeen maanantaina 5. joulukuuta 1904. Myös kotiinpaluusta muodostui suuri juhla. Mechelin saapui aluksi *Bore*-höyrylaivalla Turkuun, jossa väkijoukko otti hänet ja samalla matkalla palanneen asessori Lundeniuksen vastaan laulamalla muun muassa *Maamme* ja *Suomen laulun*.¹⁰⁸

Helsinkiin joukko saapui junalla iltakymmenen jälkeen. Rautatieasemalle oli Hufvudstadsbladetin arvion mukaan kokoontunut 10 000 ihmistä, ja asema odotustiloineen sekä viereinen Rautatientori kuhisivat kansalaisista.¹⁰⁹ Mechelinin – jota *Helsingin Sanomat* kutsui ”karkotettujen kunniavanhukseksi” – matka jatkui saman lehden mukaan liki hurmoksellisen tunnelman saattamana:

...mutta innostunut joukko seurasi wanhuksen waunuja, hewoset riisuttiin ja nuoret woimakkaat kädet tarttuivat waunuihin kiinni. Niin kulki joukko rautatien torilta pitkin Mikon- ja Esplanaatikatua Seurahuoneelle waltawien hurraa- ja eläköönhuutojen täristäessä ilmaa ja laulujen kajahdellessa.¹¹⁰

Seurahuoneella Mechelin piti puheen yleisölle, ja ilta huipentui vielä illalliseen Säätytalolla. Huomionosoituksia Mechelinille sateli tämän jälkeenkin. Kun hän perheineen seuraavana kesänä matkusti Janakkalan Löyttymäelle, otettiin senaattori

¹⁰⁵ Leino-Kaukiainen 1989a, 30.

¹⁰⁶ Klinge 1997a, 402–403.

¹⁰⁷ Mechelinin seurassa olivat asessori Lundenius, tilanomistaja von Christierson ja hovineuvos August Fellman.

¹⁰⁸ ”Våra återkomna landsmän”. HBL 7.12.1904.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ ”Maasta karkotetut”. HS 6.12.1904.

vastaan näyttävästi, ja paikallinen väki kokoontui tervehtimään Mecheliniä lipuin koristellun tien varteen.¹¹¹

Kotiinpaluun jälkeinen aika oli Leo Mechelinin poliittisen uran huipennus. Vuoden 1905 tapahtumat muuttivat poliittisen puntarin perustuslaillisille suotuisaksi, ja Mechelin pääsi muodostamaan 1. joulukuuta senaatin, jonka johtoon talousosaston varapuheenjohtajana hän itse asettui – ja jonka jäseniksi tuli ruotsalaisia ja nuorsuomalaisia, perustuslaillisia henkilöitä. Senaatti opittiinkin tuntemaan varapuheenjohtajansa mukaan Mechelinin senaattina (den Mechelinska senaten).¹¹²

Senaatin nimitystä seurasi mielenkiintoisia, Mechelinin henkilöön kohdistuvia reaktiota. Uusi senaatti ja sen varsin liberaali ohjelma otettiin toki riemumielin vastaan liberaaleissa piireissä. Eino Leino kynäili jopa runon *Leo Mechelin*, joka kuvaa päähenkilönsä ”Suomen oikeuden soturina”, joka taistelee paitsi Suomen laillisten olojen, myös suomen kielen puolesta. Mechelin toden totta piti senaattinsa avajaispuheen suomeksi, mihin Leino ilmeisesti runossaan viittaa.¹¹³

Kuten Leinon runosta on pääteltävissä, Mechelin oli nyt sankari, joka kärsimysten jälkeen palasi vapauttamaan kansansa. Saapuessaan karkotuksesta hän oli tervehtinyt Seurahuoneen eteen kerääntynyttä ihmisjoukkoa sanoin: ”Olen vain kansan mies, mutta minulle on osoitettu kuninkaallista kunnioitusta”. Mechelinin kansanmiehuudesta voi olla perustellusti eri mieltä, mutta kuninkaallinen kunnioitus häntä kohtaan jatkui. Syksyllä 1905 sanomalehdistössä käytettiin Mechelinistä ensimmäistä kertaa¹¹⁴ titteliä ”Suomen kruunaamaton kuningas”.

Nimityksen tausta vaikuttaa mielenkiintoiselta. *Työmies* kirjoitti 4.9.1905 Iltakatsauksessaan ilkikurisesti *Arbetaren*-lehdestä, ja samoihin hampaisiin joutui myös Leo Mechelin. Mechelinin karkotuksen yhteydessä kirjoittaja toteaa, että ”kruunaamaton kuningas joutui silloin sivuun”.¹¹⁵ Myös nuorsuomalaisen *Louhi*-lehden numerossa 9. joulukuuta vuonna 1905 Mechelinin perään on lisätty sama, kuninkaallinen lisä.¹¹⁶ Liioin *Louhessa* nimitys ei ole yksinomaan positiivisessa

¹¹¹ Leino-Kaukiainen 1989a, 30–32. Leino-Kaukiaisen artikkelissa on julkaistu myös kuva Janakkalan ”kunniaakujasta”.

¹¹² Mechelinin senaatista ja sen toiminnasta esim. Nordenstreng 1937, 278–398.

¹¹³ Runo ”Leo Mechelin”, päivätty 4.12.1905. KA, Tekla Hultin E:5. Koko runo ks. Liite 1.

¹¹⁴ *Historiallisen sanomalehtikirjaston* mukaan. Sähköisen palvelun haku ja tekstintunnistus ei ole täysin aukoton.

¹¹⁵ ”Iltakatsaus”. *Työmies* 4.9.1905.

¹¹⁶ ”Oulun kirje”. *Louhi* 9.12.1905.

valossa, sillä teksti implikoi, että ilmaisua käytettäisiin vanhasuomalaisten piirissä pelonsekaisin tuntein.

Vaikka ”kruunaamaton kuningas” näyttääkin olleen alun perin satiiria, sen käyttö pelasi varmasti lopulta Mechelinin ja hänen liberaaliensa pussiin. Tunnustihan se epäsuorasti Mechelinin ansiot ja maineen. Nimityksen tausta voikin liittyä kaavailuihin Mechelinin johtamasta senaatista. Tosin laajempaan käyttöön ”kruunaamaton kuningas” vaikuttaa tulleen vasta senaatin eron jälkeisinä vuosina. Tässä vaiheessa sitä viljelivät niin nuorsuomalainen *Helsingin Sanomat* kuin suomettarelaiset ja sosialidemokraattiset lehdetkin.¹¹⁷

Vaikka kyseessä olikin osittain veikeä kielikuva, on kuninkuuden liittäminen Mecheliniin joka tapauksessa mielenkiintoinen ilmiö. Taina Syrjämaan (et al.) mukaan kuninkuudessa ja kuninkaissa henkilöinä on jotain myyttistä, loistokasta ja juhlallista. Länsi-Euroopan historiassa kuningas oli ollut järjestyksen ja laillisuuden takaaja.¹¹⁸ Vastaavia odotuksia oli jo pitkään asetettu Mecheliniin, joka eturintamassa taisteli Suomen perustuslaillisen aseman puolesta.

Voinee myös väittää, että ”kruunaamaton kuningas” on 1900-luvun alussa ollut huomattavasti latautuneempi nimitys; olihan suuriruhtinaanmaa ja sen kansa ollut edellisen vuosisadan mitä lojalein Venäjän keisarin alamainen, ja hädän hetkellä toiveet oli kohdistettu aina hallitsijaan. Nikolai II oli ansainnut valapaton maineen, mikä mursi suomalaisten keisariuskoa – ehkäpä Mechelin paikkasi osaltaan myös tätä syntynyttä poliittista ja arvotyhjiötä.

Johtajaa ja laillista esitaistelijaa maa tuli pian tarvitsemaan. Mechelinin johtaman liberaalin senaatin toiminta päättyi vuonna 1908, Venäjän pääministeriksi nousi konservatiivi Pjotr Stolypin, ja Suomeen lähetettiin kenraalikuvernööriksi Bobrikovin entinen apuri F. A. Seyn. Suomen hallintoa ryhdyttiin jälleen venäläistämään, ja pääpiirteissään ensimmäisen sortokauden aikainen poliittinen ja hallinnollinen tila saatettiin taas voimaan.¹¹⁹

Leo Mechelin otti jälleen aktiivisen roolin Suomen perustuslakien puolustajana. Kaikesta huolimatta senaattorin täyttäessä 70 vuotta marraskuussa 1909 juhlat

¹¹⁷ Esim. HS 29.12.1912, Uusi Suometar 29.9.1912 ja Työmies 20.3.1913.

¹¹⁸ Syrjämaa et al. 2003, 78–81.

¹¹⁹ Toisesta sortokaudesta ks. esim. Jussila 2004 tai Klinge 1997a.

jäivät huomattavasti vaatimattomammiksi. Osittain syynä oli päivänsankarin oma toivomus; olihan senaattorilla vielä suruaika vaimonsa Alexandra Mechelinin kuoleman johdosta.¹²⁰

Leo Mechelinin 70-vuotispäivien yhteydessä julkistettiin kuitenkin toistaiseksi ainoaksi jäänyt Mecheliniä esittävä julkinen veistos. Jo kymmenen vuotta aikaisemmin Mechelinin nimikkotammen istutuksessa kunnostautuneen Walter Runebergin veistämä rintakuva paljastettiin Ateneumin suuressa portaikossa Mechelinin 70-vuotispäivän aamuna. Venäläistämistoimenpiteiden provosoima perustuslaillinen, isänmaallinen henki oli tilaisuudessa vahvasti läsnä. Juhlapuheen pitänyt pormestari Aminoff kuvaili Mechelinin ja Suomen suhdetta:

Sellaisina aikoina, jolloin sorto maata rasittaa, katsomme me luottamuksella Teihin, itseoikeutettuun johtajaamme aseettomasta taistelustamme väkivaltaa ja laittomuutta vastaan. Suurmiestään tahtovat kansalaiset kunnioittaa hänen 70-vuotispäivänään sillä patsaalla, jonka he tänne ovat antaneet pystyttää.¹²¹

Aminoffin puheesta herää toki kysymys, miksi ”suurmiehen” rintakuva sijoitettiin Ateneumin¹²² holvien piiloon. Tärkein syy oli varmasti poliittinen: autonomiataistelun ”pääseparatistin”¹²³ – kuten Osmo Jussila on Mecheliniä luonnehtinut – patsaan sijoittaminen muualle ei ollut mahdollista. On kuitenkin hyvä huomata, että Taideyhdistys ja kuvanveistäjä Walter Runeberg olivat synnyttämässä ensimmäistä kiinteää Mechelin-muistomerkkiä jo Eläintarhassa paljastetun Mechelin-tammen muodossa. Voisi hyvin olettaa, että Mechelinin sijoittaminen Ateneumiin oli myös taideyhdistykselle ja sen taustavoimille keino pönkittää omaa asemaansa.¹²⁴

Leo Mechelinille elinaikanaan suotuja kunnianosoituksia ja muistomerkkejä tulee siis tarkastella kiinteänä osana Suomen oikeustaistelua ja sen manifestaatioita.

¹²⁰ Leino-Kaukiainen 1989a, 33.

¹²¹ ”Leo Mechelinin 70-vuotispäivä”. HS 25.11.1909.

¹²² Rintakuva siirrettiin sittemmin vuonna 1943 Säätytalon puistikkoon. Siirron taustalla oli Samfundet Pro Helsingfors. Leo Mecheliniin liittyvät asiakirjat. KA, Cely Mechelin D:11.

¹²³ Jussila 1989, 154.

¹²⁴ Tässä yhteydessä lienee tarpeen muistuttaa myös Leo Mechelinin merkittävästä roolista Suomen Taideyhdistyksessä. Mechelin toimi taideyhdistyksen puheenjohtajana 1896–1903, jolloin vietiin läpi Ateneumin rakennusprojekti. Kolbe 1989, 48–49.

Pirkko Leino-Kaukiainen on huomauttanut, että esimerkiksi 1899 järjestetyssä valtakunnallisesta Sanomalehtien päivän juhlassa oli paljon samoja elementtejä kuin muutamaa viikkoa myöhemmin pidetyssä Mechelinin 60-vuotisjuhlassa. Juhlat sisälsivät mielenosoituksellisia elementtejä, joita viranomaiset eivät kuitenkaan voineet kieltää – eihän yksityishenkilön syntymäpäiviä käynyt kieltäminen vaikka yhdistymis- ja kokoontumisvapautta rajoitettiin. Tämä viitekehys on muistettava myös Mechelinin kuoleman jälkeiseen aikaan siirryttäessä.¹²⁵

Yhtä lailla on hyvä muistaa, että Leo Mechelin ei eläessään ollut koko kansan sankari. Esimerkiksi *Työmies*-lehden kirjoitukset kuvaavat hyvin työväestön kylmäkiskoista suhtautumista Mechelinin henkilöön. Hänen 60-vuotispäiviensä yhteydessä *Työmies* muistutti Mechelinin olleen valmistelemassa ”työväen kurituspykälää”, ja kymmenen vuotta myöhemmin senaattorin syntymäpäiväjuhlat kuitattiin vain lakonisella kahden rivin mittaisella toteamuksella.¹²⁶

Sortokausien aikana voimistunut Mechelin-kultti tulee sopeuttaa myös osaksi sortokausien passiivisen vastarinnan muuta liikehdintää. Maamme-laulua ja muita isänmaallisia kappaleita laulettiin runsaasti erilaisissa tilaisuuksissa, jotka järjestettiin virastaan erotettujen kansalaisten tai vaikkapa lakkautettujen sanomalehtien kunniaksi. Mechelin ei myöskään ollut ainoa maasta karkotettu henkilö, jota juhlittiin sankarina.¹²⁷

Leo Mechelinin ympärille syntynyt kultti eli kuitenkin hyvin. Sankarin kotiinpaluu, nousu valtaan ja jälleen marttyyriallinen ero sortohallinnon alla olivat omiaan vain kiillottamaan sädekehää Mechelinin ympärillä.

¹²⁵ Leino-Kaukiainen 1989a, 28–29.

¹²⁶ ”Leo Mechelin”. *Työmies* 24.11.1899.

¹²⁷ Leino-Kaukiainen 1989a, 26–29.

5. Keulakuvasta monumentiksi

5.1. Muistokirjoitukset

Leo Mechelin kuoli kotonaan maanantain vastaisena yönä 26.1.1914. Aamuyöllä poisnukkuneen senaattorin kuolema nousi näin ollen sanomalehtien sivuille heti kuolinpäivänä. Mechelinin kunto oli ollut heikko jo pitkään,¹²⁸ joten sanomalehtien nekrologit lienevät olleet jo valmiina suruviestin saapuessa. *Helsingin Sanomat* tiivistä Mechelinin merkitystä seuraavasti:

Pois on täten keskuudestamme mennyt mies, jonka sijaa on vaikea, milteipä mahdoton täyttää – niin yksinäinen asema hänellä on aina viimeisiin saakka ollut kansamme keskuudessa. Ja se elämäntyö, jonka hän on suorittanut, on niin runsas ja monipuolinen, että sen vertaista saa laajalti löytämättä etsiä.¹²⁹

Lehti arvioi Mechelinin elämäntyön tärkeimmäksi osaksi toiminnan ”kansaneduskunnan jäsenenä” – erityisesti säätyvaltiopäivillä. Perustuslaillinen lehti oli luonnollisesti sitä mieltä, että Mechelinin elämäntyössä pysyvimmäksi perinnöksi tulee jäämään toiminta Suomen valtiollisen ja oikeudellisen aseman selvittämiseksi. Tämän ansiosta – kahdesti pakotettuna eroamaan senaatista ja kerran maanpakoon karkotettuna – kirjoitus kuvasi myös Mechelinin eräänlaisena marttyyrinä. Suuren valtiollisen elämäntyön lisäksi hänellä oli tietty ansionsa myös kunnallispoliittikkona, talousmiehenä ja taiteiden tukijana. Yhtä kaikki, mihin Mechelin ryhtyikin, hän otti johtavan aseman ja suurimman vastuun. *Helsingin Sanomat* salli Mechelin-kuvaan myös pienen särön: hän ei ollut aina täysin ymmärtänyt suomenkielisen kansanosan etua ja merkitystä.¹³⁰

Ruotsinkielisessä lehdistössä vastaavaa kauneusvirhettä ei Mechelinin uraan luonnollisestikaan piirretty. *Nya Pressenin* maanantainumeron koko etusivu oli omistettu Mechelinin muistokirjoitukselle. Lehti kirjoitti Mechelinistä ylistävin sävyin: nekrologin mukaan Mechelinin mukana Suomi oli menettänyt viimeisen suurmiehensä. Mechelinin elämä kuvattiin määrätietoisena isänmaan asian

¹²⁸ Mechelinin ehtyviä voimia on kuvaillut sängen seikkaperäisesti Tekla Hultin päiväkirjassaan. Hultin 1935.

¹²⁹ ”Leo Mechelin”. HS 26.1.1914.

¹³⁰ Ibid.

puolustamisena, joka oli lähtenyt jo kotoa, jossa parhaat isänmaalliset traditiot olivat läsnä. Raskaan sairautensakin Mechelin oli kantanut ”miehekkäällä urheudella”.¹³¹

Toisen ruotsinkielisen lehden, *Hufvudstadsbladetin* saman päivän muistokirjoitus oli yhtä lailla ylisanojen sikermää. Nekrologi rinnasti Leo Mechelinin ja Suomen historian muutta mutkitta. ”Leo Mechelinin elämäntyön kuvaus on kuvaus maamme historiasta viimeisen neljänkymmenen vuoden ajalta”, lehti kirjoitti. Mechelin itse oli ollut tämän maan tärkein kansalainen, *den store gamle*.¹³²

Maansurusta huolimatta Mechelinillä oli kriitikonsa – ja jopa vastustajansa. Vanhasuomalainen *Uusi Suometar* suhtautui muistokirjoituksessaan Mecheliniin sangen intohimottomasti. Mechelinia ei kuvattu koko kansan suurmiehenä, vaan nimenomaan perustuslaillisen blokin johtajana. Lehti kyllä tunnusti Mechelinin ansiot Suomen valtiollisen aseman määrittäjänä mutta lisäsi, että vainajalla oli ansioita niin hyvässä kuin pahassakin. Mechelinille povattiin jopa historian tuomiota. Huolimatta hänen vilpittömydestään olisi ”tulevainen historia havaitseva, että hän monta kertaa valtiollisella toiminnallaan on tuottanut sille isänmaan vaikealle asialle päinvastaisia seurauksia kuin mitä hän toivoi”. Muistokirjoitus päättyi melankoliseen toteamukseen: Leo Mechelin oli ”mies, joka ei koskaan saanut nähdä elämäntyönsä puhkeavan kukkaan, ja hänen haudallaan puhaltavat idän vihurit tuimemmin kuin koskaan ennen”.¹³³

Jos *Uuden Suomettaren* Mechelin-kuva olikin hieman sääliä herättävä surullisen hahmon ritari, *Työmies*-lehti suhtautui Mechelinin kuolemaan jopa kyynisen välinpitämättömästi. Lehden muistokirjoitus totesi vain faktat Mechelinin kuolemasta ja muistutti vainajan ansioista muun muassa porvaripuolueiden yhteistoiminnan aikaansaamiseksi. Työväenliikkeellä ei ollut Mechelinille paljoakaan kiitettävää. ”Työväenliikkeen suhteen hän sen syntymäaikoina koetti muitten liberaalisten porvarien kanssa vaikuttaa, ettei se kehittyisi sosialidemokraattisen luokkataistelun liikkeeksi”, lehti kirjoitti.¹³⁴

¹³¹ ”Leo Mechelin”. NP 26.11.1914.

¹³² ”Leo Mechelin”. HBL 26.1.1914.

¹³³ ”Leo Mechelin”. US 26.1.1914.

¹³⁴ ”Viimeiset tiedot”. *Työmies* 26.1.1914.

Muistokirjoitusten Mechelin-kuva oli siis loogista jatkoa jo Leo Mechelinin elinaikana syntyneille käsityksille senaattorista ja tämän roolista. Perustuslailliset ihailivat – suorastaan palvoivat – Mecheliniä ja vanhasuomalaisetkin vähintään nyökkäsivät arvokkaasti *den store gamlen* muistolle. *Työmies*-lehden nuivaa kirjoittelua ei kannata kuitenkaan leimata yksittäiseksi soraääneksi; olihan lehti aikansa suurimman eduskuntapuolueen, sosialidemokraattien pää-äänenkannattaja. Mechelin oli kuitenkin elinaikanaan hyvin verkostoitunut vanhaan – pääasiassa ruotsinkieliseen – poliittiseen eliittiin, joka eli täysin eri maailmassa kuin *Työmiehen* lukijat. Mechelinin muiston valjastamisessa koko Suomen surujuhlaksi ei siis ollut ongelmaa, minkä Mechelinin hautajaiset viimeistään osoittavat.

5.2. Suomen suurimmat hautajaiset

Mechelinin kuolemaa seuranneina päivinä lehdet täyttyivät surunvalitteluista ja muistosanoista. Niin ylioppilaat, kunnat kuin järjestötkin ympäri maata halusivat lausua kunnioittavat sanansa vainajasta. Lehdistö – etenkin ruotsinkielinen – seurasi tarkkaan myös ulkomaisissa sanomalehdissä julkaistuja Mechelin-nekrologeja.¹³⁵

Mechelin-vainaa itse makasi kukitettuna kotonaan. *Hufvudstadsbladet* julkaisi 28.1. kuvan vainajasta *lit de paradessa*¹³⁶. Ruumisasetelmaan sisältyi paljon symboliikkaa: Mechelinin ruumis oli asetettu sortokausien kansalliseksi symboliksi nousseen Laki-patsaan eteen. ”Rauhallisesti lepää hän, suuri ja vanha, viimeisellä sijallaan, rakkaudella aseteltujen kukkien ja vehreyden ympäröimänä”, kuvaili Axel Lille sangen runollisesti Mechelinin ruumista.¹³⁷

¹³⁵ Lehdistöseurantaa harjoitettiin esimerkiksi NP ja HBL numeroissa 27.1.–2.2.1914.

¹³⁶ Paras suomenkielinen käännös lienee ruumiinvalvoijaiset, joka ei kuitenkaan tavoita *lit de paradeen* (engl. laying in state) liittyvää formaaliutta sekä Mechelinin tapauksessa selvää valtiollista manifestaatiota. Nykylukijalle *lit de parade* on tuttu esimerkiksi paavien ja korkeiden valtionpäämiesten hautajaisiin liittyvänä ilmiönä. Kirjoittajalla ei ole tarkempaa tietoa ilmiön yleisyydestä Pohjoismaissa, mutta oletan Mechelinin kohdalla järjestetyn *lit de paraden* olleen ajassaan melko harvinainen ilmiö.

¹³⁷ ”Lugnt hvilar han där, den store gamle, i sitt hem på sitt sista läger, omgifven af grönska och blommor, ordnade af kärleksrika händer.”; ”Leo Mechelin på lit de parade”. HBL 28.1.1914. Katso Liite 2.

Samaan aikaan käynnistyi Leo Mechelinin hautajaisten pikainen suunnittelu. Alkusysäyksenä oli Tekla Hultinin ja Dagmar Neoviuksen kokoon kutsuma suunnittelukokous, jonka tuloksena asetettiin erityinen hautajaiskomitea. Komitean jäseniksi tulivat edellä mainittujen lisäksi muun muassa Axel Lille ja Eero Erkko. Kauniit Mechelin-nekrologit kirjoittaneiden *Nya Pressenin* ja *Helsingin Sanomien* päätoimittajien perustuslaillinen lehdistörintama oli siis kiinteästi mukana saattamassa Mechelinia maan poveen asti.¹³⁸

Mechelinin hautajaisista lähdettiin puuhaamaan suurta kansallista surujuhlaa. Tekla Hultin kirjoitti päiväkirjaansa hautajaisten päämäärästä. Hänen mukaansa Mechelinin kuoleman tuli näkyä sekä Suomessa että sen ulkopuolella ”kansallistappiona”, ja vainajan elämäntyö tulisi siten hautajaisissa esittää oikeassa valaistuksessaan, mikä Hultinille, Lillelle ja muille perustuslaillisille toimikunnan jäsenille tarkoitti eittämättä – jälleen kerran – Mechelinin ja Suomen asian rinnastamista. Hautajaistoimikunnan työtä kuvaillessaan Hultin kirjoittikin sen muistuttavan ”isänmaallista kagaalityötä”.¹³⁹

Hautajaistoimikunnan käyttöön saatiin tila Säätytalosta, ja toimikunnan avuksi pestautui joukko ylioppilaita. Kaikesta päätellen ”kagaalitoverit” joutuivat työskentelemään ilmeisen hektisessä ympäristössä. Muun muassa *Helsingin Sanomat* julkaisi hautajaiskanslian yhteystiedot ja aukioloajat tammikuun 29. päivän lehdessään, mutta jo seuraavana päivänä kansliasta ilmoitettiin, että hautajaislähetystöjen kokoa on rajoitettava – myös puhelinyhteydenotot kansliaan kiellettiin. Kanslia lienee ruuhkautunut pahemman kerran.¹⁴⁰

Toimikunnan työ palkittiin lopulta maanantaina 2.2.1914, jolloin Leo Mechelin saatettiin viimeiselle matkalleen. Pirkko Leino-Kaukiainen kuvaa Mechelinin hautajaisia ”kansanjuhlaksi, jota Suomessa ei ollut aikaisemmin nähty.” Osmo Jussila on verrannut Mechelinin hautajaisia puolestaan vuonna 1881 kuolleen J. V. Snellmanin hautajaisiin. ”Jos Mechelinin olivat kuninkaan, niin Snellmanin

¹³⁸ Hultin 1935, 505–506.

¹³⁹ Hultin 1935, 506–507.

¹⁴⁰ ”Senaattori Mechelinin kuolema”. HS 28.1.1914; ”Senaattori Leo Mechelinin kuolema”. HS 29.1.1914.

[hautajaiset] muistuttivat kylä- tai korkeintaan heimopäällikön maahanpanijaisia.”, Jussila kirjoittaa.¹⁴¹

Jussilan ja Leino-Kaukiaisen kuvailut eivät ole katteettomia. Leo Mechelinin hautajaissurujuhlan tunnelman kohottaminen oli aloitettu jo siunaustilaisuutta edeltäneellä viikolla. Osa suomenkielisistä liikemiehistä ehdotti tuolloin sanomalehdissä kauppojen ja liikkeiden sulkemista Mechelinin hautajaisten ajaksi. Pian myös *Hufvudstadsbladet* otti ideasta kopin ja kehotti ruotsinkielisiä liikemiehiä ottamaan mallia ehdotuksesta. Moni pääkaupunkiseudun kauppa pysyikin suljettuna hautajaistoimitusten ajan. Lisäksi pääkaupungin koululaisille annettiin lupa olla pois koulusta.¹⁴²

Kauppojen sulkeuduttua käynnistyi Nikolainkirkossa suuri surujuhla. Kirkkoon oli kokoontunut Suomen valtiollinen eliitti sekä lukuisa määrä kuntien ja järjestöjen edustajia. Professori G. G. Rosenqvist piti vainajan arkun äärellä puheen, jossa Leo Mechelin sidottiin jo tutun kaanonin mukaisesti Suomen kansan oikeustaisteluun. Ruumiinsiunauksen jälkeen arkun ääreen valtuuskunnat toimittivat seppeleensä – joita sanomalehdet raportoivat lasketun satoja – vainajan arkun ääreen.¹⁴³

Kirkossa pidetyn juhlan jälkeen Mechelin-vainaa saatettiin viimeiselle matkalleen kohti Hietaniemen hautausmaata. Matkaa valaisi satojen soihdunkantajien muodostama kunniakuja. Haudalle lasketut seppeleet muodostivat *Helsingin Sanomien* mukaan ”miehenkorkuisen” keon. Hautajaiset päättyivät haudan äärellä laulettuun *Maamme*-lauluun.¹⁴⁴

Suurimmat lehdet julkaisivat tapahtumasta laajoja reportaaseja, joissa eriteltiin muun muassa yksityiskohtaisesti haudalle lasketut seppeleet. Myös tärkeimmät muistopuheet – muun muassa Rosenqvistin saarna – julkaistiin sellaisenaan. Muistokirjoituksen osalta objektiivisempaa Mechelin-linjaa vetänyt *Uusi Suometar* raportoi sekin hautajaisista liki nuorsuomalaisen sisarlehtensä veroisesti.

¹⁴¹ Leino-Kaukiainen 1989a, 33–35; Jussila 1989, 155–156.

¹⁴² ”Senaattori Leo Mechelinin kuolema”. HS 29.1.1914; ”Leo Mechelins frånfälle”. HBL 31.1.1914.

¹⁴³ ”Leo Mechelinin hautajaiset”. HS 3.2.1914.

¹⁴⁴ Ibid.

Poikkeukseksi voitaneen laskea Mechelin-kriittinen *Työmies*, joka julkaisi hautajaisista vain lyhyen, palstan mittaisen toteavan uutisen.¹⁴⁵

Hautajaiset levisivät myös Helsingin ulkopuolelle. Maksamaan nuorisotalolle kokoontui hautajaispäivänä lehtitietojen mukaan satakunta ihmistä Mechelinin muistojuhlaan.¹⁴⁶ Kotkan nuorsuomalainen yhdistys järjesti kotikaupungissaan vastaavanlaisen tilaisuuden, ja Hangossa kaupat sulki oviaan Mechelinin hautajaisten ajaksi.¹⁴⁷

Viranomaiset seurasivat perustuslaillisen ”pääseparatistin” surujuhlaa kaikesta päätellen tarkalla silmällä, ja täysin ilman selkkauksia ei päivästä selvitty. Ritarihuoneen katolle vedettiin hautajaispäivänä puolitankoon lippu, johon oli kuvattu Suomen vaakuna. Poliisi reagoi tilanteeseen ja vaati lipun vaihtamista valtakunnanlippuun. Vastauksena tähän valtakunnanlippu todella nostettiin salkoon, mutta vaakunalipun tavoin vain puolitankoon. Kun poliisi ei tähänkään tyytynyt, laskettiin lippu kokonaan pois salosta.¹⁴⁸

Leo Mechelinin hautajaiset olivat paitsi surujuhla, myös mielenosoitus Suomen aseman puolesta. Hautajaiset olivat pohjimmiltaan siviililuonteinen juhla, jonka tarjoaman verhon taakse Mechelinin ympärille ryhmittyneet perustuslailliset aktiivit rakensivat näyttävän osoituksen Suomen perustuslaillisen aseman puolesta. Vaikka poliisi onnistuikin riistämään surulipun Ritarihuoneen katolta, itse hautajaisiin ei ilmeisesti liittynyt minkäänlaisia kahnauksia.

Hautajaiset täyttivät siis kaiken kaikkiaan järjestäjiensä toivomukset. Tekla Hultin tiivistä hautajaisten merkityksen ja Mechelinin roolin osuvasti lauseissa, joihin päättyy Hultinin julkaistujen päiväkirjojen ensimmäinen osa:

Kerran on toki taasen suuri isänmaallinen tunnelma yhdistänyt meidät kaikki. – Niinpä on hän [Mechelin] vielä kuolemallaankin palvellut sitä asiaa, jonka puolesta hän on elänyt.¹⁴⁹

¹⁴⁵ HS. 3.2.1914; HBL 3.2.1914; US 3.2.1914; *Työmies* 3.2.1914.

¹⁴⁶ ”Leo Mechelins eftermäle”. HBL 5.2.1914.

¹⁴⁷ ”Leo Mechelins fränfalle”. HBL 3.2.1914.

¹⁴⁸ ”Suruliput ja poliisi”. HS 3.2.1914.

¹⁴⁹ Hultin 1935, 507.

5.3 Patsas, instituutti ja muut muistohankkeet

Mechelinin kuoleman jälkeen virisi erilaisia muistohankkeita. Lähtölaukauksena voitaneen pitää *Uudessa Suomettaressa* ja *Hufvudstadsbladetissa* julkaistua kirjoitusta, jonka oli allekirjoittanut nimimerkki ”joukko kansalaisia”. Nimettömien kansalaisten joukko vetosi niihin lukuisiin tahoihin, jotka aikoivat kunnioittaa Leo Mechelinin muistoa erilaisia kukkais- ja seppelitervehdyksin. ”Eikö ole keinoa kunnioittaa hänen muistoaan pysyväisemmällä tavalla kuin runsaalla, mutta pian katoavalla kukkaiskunnioituksella?” kysyi kirjoittajajoukko *Uudessa Suomettaressa* 27.1.1914. Kirjoittajat ehdottivat, että yhdistykset ja seurat voisivat kyllä ostaa kukkiakin, mutta varata osan rahoista ”tarkoitukseen, joka on ollut vainajan sydäntä lähellä”.¹⁵⁰

Hufvudstadsbladetin Mechelin-mielinen toimitus lisäsi mielipidekirjoituksen perään vielä oman pontensa, jossa se ilmoitti yhtyvänsä esitettyyn ehdotukseen, joka olisi kuolleen suurmiehen hengen mukainen.¹⁵¹ *Uuden Suomettaren* lukijoissa esitys sen sijaan aiheutti jopa pientä pahennusta. Jo seuraavan päivänä ”Suomalaisen puolueen jäsen” kiitti kyllä arvokkaista muistosanoista, mutta kummasteli heti perään ehdotuksen julkaisua puolueen pää-äänenkannattajan sivuilla:

Väärin varmaan tulkittaisiin vastustajien puolelta täten annettua kunnioituksen osoitusta. Sitä pidettäisiin tunnustuksena valtiomiehen suunnan oikeutukselle ja aikaansaisi siten käsitteiden hämmennystä, josta voisi koitua vaaraa kansallisille elinehdoillemme – En siis mitenkään voi kannattaa yllämainittua ehdotusta.¹⁵²

Suomettarelaisten kinastelu jäi kuitenkin pisaraksi meressä. Erilaisia Mechelin-rahastoja ryhdyttiin perustamaan nopealla aikataululla. Hämeenlinnassa pidetty kokous päätti käyttää seppeleestään ylijääneet rahat vainajan muistolle perustettavan rahaston pohjapääomaksi. Samoin menetteli monessa muussakin

¹⁵⁰ ”Vid budskapet om Leo Mechelins död”. HBL 27.1.1914; ”Leo Mechelinin kuolinsanoman saapuessa”. US 27.1.1914.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² ”Leo Mechelinin muiston kunnioittaminen”. US 28.1.1914.

suomalaisessa kunnassa valtuusto tai avoin kuntalaiskokous.¹⁵³ Idea otti tulta myös kansalaisyhteiskunnan puolella. Naisasialiike Unioni piti ylimääräisen kokouksen, jossa se päätti perustaa rahaston nimellä ”Leo Mechelinin muisto”. Unionin rahaston päämääränä oli luonnollisesti tukea kansalaissivistysten ja -taidon levittämistä Suomen naisten keskuudessa.¹⁵⁴ Myös Ruotsalaisten naisyhdistys valmisti Mechelinin muistoa kunnioittavaa rahastoa.¹⁵⁵

Oman panoksensa Mechelin-rahastoihin antoivat myös nuorsuomalaiset yhdistykset. Ainakin Turun nuorsuomalainen yhdistys päätti lahjoittaa ”siihen rahastoon, joka tulee kantamaan Leo Mechelinin nimeä.” Helsingin nuorsuomalainen yhdistys taas varasi rahaa vainajan muistoa kunnioittavaan tarkoitukseen, josta tultaisiin päättämään myöhemmin.¹⁵⁶

Myös Leo Mechelinin lähipiiri havahtui rahankeräyshankkeisiin. RKP-taustainen Viktor Magnus von Born esitti *Hufvudstadsbladetissa* 6. helmikuuta, että virinneet rahastohankkeet olisi koottava yhteen. Von Born haaveili noin neljännesmiljoonan suuruudesta rahastosta, jonka vuosituotto voitaisiin käyttää Mechelinin perintöä tukeviin perustuslaillisiin tarkoituksiin ja hankkeisiin – joko politiikan, tieteen, kirjallisuuden tai sanomalehdistön piirissä.¹⁵⁷

Rahankeräysprojektit tyssäsivät kuitenkin ikävällä tavalla perjantaina 13. päivä helmikuuta. Kenraalikuvernööri Seynin määräyksestä poliisilaitoksia ja kruununvirkamiehiä kehoitettiin tarkasti valvomaan, ettei rahankeräyksiä perustettuja Mechelin-rahastoja varten suoritettaisi. Viralliseksi syyksi ilmoitettiin rahankeräysluvan puute.¹⁵⁸ Kyse lienee ollut ennen kaikkea Mechelin-kultin rauhoittamisesta perustuslakitaistelua käyvässä Suomessa.

Muistorahastot eivät suinkaan olleet ainoita keinoja, joilla Mechelinin muistoa ryhdyttiin vaalimaan alkuvuodesta 1914. Mechelinin jälkimaineesta kirjoittanut Osmo Jussila mainitsee suunniteltuina muistoprojekteina muistopatsaan – siis huomattavasti Ateneumissa paljastettua rintakuvaa suuremman – ja Mechelin-

¹⁵³ Rahastopäätöksistä uutisoitiin lukuisissa lehdissä Mechelinin kuolemaa seuranneina päivinä, esim. HBL ja HS 27.1.–2.2.1914.

¹⁵⁴ ”Senaattori Leo Mechelinin kuolema”. HS 30.1.1914.

¹⁵⁵ ”Senaattori Leo Mechelinin kuolema”. HS 31.1.1914.

¹⁵⁶ ”Senaattori Leo Mechelinin kuolema”. HS 30.1.1914.

¹⁵⁷ ”En Mechelin-fond”. HBL 6.2.1914.

¹⁵⁸ ”Leo Mechelinin muisto ja kenraalikuvernööri”. HS 13.2.1914.

instituutin, joka olisi keskittynyt valtio- ja kansainvälisyyden sekä politiikan tutkimukseen.¹⁵⁹

Erityisen mielenkiintoinen oli ajatus Mechelin-instituutista. Hankkeen taustalla olivat ”muutamia henkilöitä, joilla on vahva kiinnostus valtio- ja siviilioikeudellisiin sekä tieteellis-poliittiseen tutkimukseen”. Ainoa johtolanka koko yrityksestä on päiväämätön pöytäkirjaluonnos, joka on säilynyt Cely Mechelinin arkistossa. Instituutista, jonka nimeksi kaavailtiin *Institutum Mecheliniumia*, olisi tullut edellä mainittujen alojen vakaa tutkimuslaitos. Pöytäkirjassa tunnustetaan valtio-oikeudellisten kysymysten ja tutkimuksen merkitys Suomen historialle, ja heti perään korostetaan Leo Mechelinin muiston merkitystä.¹⁶⁰

Hankkeen ajankohtaa voi vain arvailla, mutta kyse lienee ollut vuodesta 1914. Se, että pöytäkirjaluonnoksessa ei ole lainkaan nimiä voisi hyvin viitata poliittisesti arkaan tilanteeseen; olihan kenraalikuvernööri Seyn keskeyttänyt spontaanit kansalaiskeräykset. Joka tapauksessa instituutin taustalle kaavailtiin itsenäistä säätiötä. Rahoitusta varten ”joukko henkilöitä” oli kerännyt hankkeen taakse rahasumman, jonka edelleen ohjaaminen annettiin Cely Mechelinin tehtäväksi. Hän ehtikin luonnostella lahjakirjan perustettavan *Leo Mechelinin säätiön* hyväksi. Mielenkiintoinen on myös pöytäkirjaluonnoksen maininta siitä, että Washington D.C.:ssä sijaitseva *Carnegie Endowment* -instituutti¹⁶¹ voisi tukea Mechelin-hanketta.¹⁶²

Instituutti ja säätiö jäivät molemmat toteutumatta. Ilmeisen pitkälle pohditun säätiö- ja instituutinhankkeen haihtuminen kuin tuhka tuuleen jättää jälkeensä monta kysymystä. Lehdistöön asti uutinen ei ilmeisesti koskaan päätenyt. Hankkeen rahankeruuta koskeva asiakirja merkittiin salaiseksi, joten asiaa on valmisteltu ilmeisesti visusti kulissien takana, joten pienessä piirissä suunniteltu hanke lienee tyrehtynyt itsestään. Myös venäläistämiskauden luoma uhka ja Suomen

¹⁵⁹ Jussila 1989, 157–158.

¹⁶⁰ ”Utkast till protokoll vid möte för ett institut för Leo Mechelins minne och statsvetenskaplig forskning”. KA, Cely Mechelin D:11.

¹⁶¹ Carnegie-säätiö ja sen ylläpitämä Washingtonin rauhaninstituutti oli perustettu vuonna 1911. Instituutti oli tuttu myös Leo Mechelinille, joka pureutui juuri rauhankysymyksiin viimeisinä elinvuosinaan. Nordenstreng 1937, 544–545.

¹⁶² Ibidem.

sisäpoliittisen tilanteen kiristyminen ovat hyvinkin voineet lannistaa tarmon instituutin puuhamiehiltä.

Myös muistopatsashanke hiipui. Ehkä hieman yllättäen ainoat maininnat patsashankkeesta liittyvät perustuslailliseen työväenliikkeeseen. Muun muassa *Helsingin Sanomat* uutisoi helmikuun 8. päivänä perustuslaillisten työväenyhdistyksen kokouksesta, jossa oli käsitelty kysymystä Leo Mechelinin patsasrahastosta. Yhdistys päätti varata tätä tarkoitusta varten sata markkaa. Vilkkaan keskustelun jälkeen kokous oli vakuuttunut, että Suomen kansa tulisi ”lähimmässä tulevaisuudessa pystyttämään vainajan muistoksi arvokkaan monumentin”. Uutisen sanamuodoista on pääteltävissä, että ainakaan laajamittaista patsaskeskustelua ei tähän aikaan vielä käyty. Tämänkin projektin kohtaloksi lienee koitunut heti seuraavana päivänä määrätty rahankeräyskielto.¹⁶³

Patsashankkeen kohtalosta huolimatta Leo Mechelinin muiston ympärille syntyi erilaisia kaupallisia muotokuvahankkeita. Albert Edelfeltin vuonna 1901 Helsingin kaupunginvaltuustolle maalaamasta muotokuvasta ryhdyttiin tehtailemaan jäljennöksiä, jotka tulivat kauppoihin helmikuun puolivälin tienoilla. Tekijät eivät jääneet ilman katteita: 3,50 markan kappalehintaan myydyin kuvajäljenteen ensimmäinen painos myytiin loppuun jo ennen painokoneiden käynnistymistä.¹⁶⁴ Tammikuussa 1915 saatettiin vielä uutisoida, että kuvanveistäjä Ville Vallgrenin jo vuonna 1899 muovailemasta Leo Mechelin -medaljonkikuvasta oli saatu pronssivedoksia myyntiin.¹⁶⁵

Kaikki kaupalliset muistohankkeet eivät suinkaan liittyneet kuvataiteeseen. Helsingiläinen leipomon K. M. Brondinin maaliskuussa 1914 lanseeraama tuote voi näyttää nykylukijan silmässä jopa melko humoristiselta. Leipomo nimittäin julkaisi *Helsingin Sanomissa* mainoksen uutuusmakeisestaan: Leo Mechelin - karamellista.¹⁶⁶

Mechelinin jäämistö päätettiin museoida. Cely Mechelin laati jo toukokuussa 1914 kirjeen, jolla hän lahjoitti isänsä jäämistön Helsingin kaupungille. Tarkoitus oli nimenomaan säilyttää Leo Mechelinin muisto. Lahjoituksen ehtona olikin, että

¹⁶³”Leo Mechelinin patsasrahasto”. HS 8.2.1914.

¹⁶⁴”Leo Mechelinin muotokuva”. HS 15.2.1914.

¹⁶⁵”Uusi Leo Mechelinin muotokuva”. HS 26.1.1915.

¹⁶⁶ HS 7.3.1914.

lahjoitettu työhuoneen kalustus laitettaisiin näytteille niin, että kalusto muodostaisi täydellisen kopion Mechelin-vainaan omasta työhuoneesta. Lahjoituskirjaan kirjattiin optiona, että Mechelin-kokoelma – joka työhuoneen lisäksi sisälsi muun muassa kirjaston – saataisiin luovuttaa edelleen Suomen Kansallismuseolle.¹⁶⁷

Helsingin kaupunki ohjasi lahjoituksen luonnollisesti kaupunginmuseoon. Hieman ironista on, että lahjoitus osui hetkeen, jolloin museo tuskaili kasvavien kokoelmien ja ahtaaksi käyvien tilojen vuoksi. Mechelinin jäämistö sijoitettiin aluksi vanhalle seurahuoneelle, mutta tilamuutosten johdosta kokoelma piti muuttaa museon omiin tiloihin. Tavaranpaljouden vuoksi museo jouduttiin jopa tilapäisesti sulkemaan. Mechelin-näyttely ehdittiin kuitenkin avata Hakasalmen huvilassa vielä vuoden 1914 aikana.¹⁶⁸ Mechelin-huone oli esillä museossa vuoteen 1953 asti, tosin näyttelytoiminnassa oli katkoksia.¹⁶⁹

Leo Mecheliniltä jälkeen jääneen arkistoaineiston kohtalo järjestyi helpommin. Cely lahjoitti asiakirjakokoelman Suomen valtionarkistoon toukokuun 26. päivänä vuonna 1914 päivätyllä kirjeellä. Arkiston käyttöehdoksi kirjattiin, että Cely Mechelinin kuoleman jälkeen sen käyttöehdoista määräisi Svenska Litteratursällskapet i Finland. Arkiston luettelo pian luovutuksen jälkeen maisteri Torsten Hartman.¹⁷⁰

5.3. Elämäkertoja suurmiehen muistolle

Leo Mechelinin kuolemasta oli muodostunut kansallinen surujuhla, jolle oli ladattu vahva poliittinen sanoma. Edesmenneen senaattorin elämäntyön betonoiminen julkaistuksi elämäkerraksi tuli siis pian kuoleman jälkeen ajankohtaiseksi. Ainoa pidempi, julkaistu elämäkerta Mechelinistä oli alkuvuonna 1914 edelleen liki 15 vuotta aiemmin julkaistu Tekla Hultinin kirjoitus.

¹⁶⁷ ”Donationsbref 22.5.1914”. KA, Cely Mechelin D / Leo Mechelinin liittyvä toiminta.

¹⁶⁸ Hultin 1938, 27; Helsingin kaupunginmuseon pöytäkirjat 1914. HKA, Kaupunginmuseo Ca:1; HKA, Kaupunginvaltuusto: Cd, Kaupunginvaltuuston painetut esityslistat 1914; HKA, Tilastotoimisto, DeV, kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1914.

¹⁶⁹ Elina Kallion sähköpostitiedonanto 9.11.2017.

¹⁷⁰ Leo Mechelinin arkistoa koskevat asiakirjat 26.5.1914 ja 30.5.1930. KA, Cely Mechelin D:11.

Pelin avasi nuorsuomalainen¹⁷¹ *Valvoja*-aikakauslehti helmikuun 1914 numerossaan. Lehti julkaisi 15-sivuisen Leo Mechelin -elämäkerran, jonka ensimmäinen sivu oli korostettu surureunuksilla. Kirjoittajana oli Thiodolf Rein, joka oli tehnyt pitkän akateemisen uran filosofian professorina. Rein kuului niin kutsuttuun Valvoja-ryhmään – mainitun aikakauslehden ympärille ryhmittyneeseen joukkoon – joka alkuvaiheessa edusti fennomaanien liberaalimpaa siipeä.¹⁷² Rein oli myös Leo Mechelinin henkilökohtainen ystävä, joka oli Mechelinin hautajaisissa laskenut seppelensä ”ystävyyden, kunnioituksen ja ihailun osoitukseksi.”¹⁷³

Reinin Mechelin-kirjoitus toistaa käytännössä kaikki Leo Mechelinia imartelevat hyveet, jotka jo Tekla Hultin muotoili omassa elämäkertatekstissään. Myös Thiodolf Reinille Mechelin on onnellisten tähtien alla syntynyt mies, joka sai elää ja kasvaa rakastavassa kodissa, varttui komeaksi ja lahjakkaaksi miehenaluksi ja lähti sen jälkeen toteuttamaan yhteiskunnallista tehtäväänsä. *Valvoja*-lehden tekstissä mielenkiintoisinta on kuitenkin sen sovittelevuus suomalaisen puolueen suuntaan. Heti tekstinsä ensimmäisessä kappaleessa Rein kirjoittaa – ja ehkä opastaa lukijaa ymmärtämään – että Mechelinin merkitys on tunnustettu ja tunnustettava myös perustuslaillisen rintaman ulkopuolella.

Tuskin milloinkaan on meidän maassamme suru ja kaipaus kansalaisen kuoleman johdosta ilmennyt niin yleisenä ja voimakkaana kuin äskettäin Leo Mechelinin manalle mentyä. Yleisesti on tunnustettu, että hänessä Suomi on menettänyt yhden parhaita poikiaan, miehen, joka sen kovan koettelemuksen aikana, minkä maa on saanut kestää, uupumattomana ja pelotonna on ollut ensimmäisinä suojelemassa sen uhattua oikeusjärjestystä. Myöskin niillä tahoin, missä ei ole kaikessa yhdytty hänen mielipiteisiinsä, on tunnustettu hänen suuri älynsä, lämmin isänmaanrakkautensa ja jalo luonteensa.¹⁷⁴

¹⁷¹ Vuonna 1880 perustetun *Valvoja*-lehden taustalla vaikuttivat vuonna 1914 muun muassa päätoimittaja Zachris Castrén, toimitussihteeri Kaarlo Blomstedt sekä laaja avustajien joukko. Myös Tekla Hultin oli nimetty yhdeksi lehden avustajista. *Valvoja* 2/1914, 2.

¹⁷² Aho 2001.

¹⁷³ ”Senaattori Leo Mechelinin hautajaiset”, alaluku ”Muita seppelitä ja kunnianaosoituksia”. HS 3.2.1914.

¹⁷⁴ Rein 1914, 81.

Kirjoituksen edetessä sen vanhasuomalaisia vakuutteleva ote paljastuu yhä selvemmin. Rein muun muassa ryydittää Mechelinin kielipoliittisia näkemyksiä muistuttamalla, että J. V. Snellmankin seiso i samankaltaisten ajatusten takana. Myös Mechelinin vuonna 1880 hahmottelemaa liberaalisen puolueen ohjelmaa – jonka fennomaanit hylkäsivät – Rein tulkitsee niin, että fennomaanien ratkaisu oli ”silloisten olojen vaatima”, ja nyt voidaan tunnustaa, ettei ohjelmaan sisältynyt minkäänlaista suomen kieltä ja suomalaista ohjelmaa väheksyvää sisältöä.¹⁷⁵ Rein oli suuri Snellman-tuntija ja Snellmanin kaksiosaisen elämäkerran kirjoittaja, joten hän oli varmasti paras hahmo rakentamaan Mechelin-myönteisiä siltoja vanhasuomalaisen leirin suuntaan.¹⁷⁶

Valvojan Mechelin-elämäkerta jäi lehdistössä kuitenkin melko vähälle huomiolle. Vain *Hufvudstadsbladet* julkaisi lyhyen esittelyn ja arvostelun helmikuun 18. päivän numerossaan. Lehden arvostelija tunnustaa Reinin kirjoituksen ansiot ja mainitsee Reinin tulkinnan juuri Mechelinin kielipolitiikasta ”erityisen kiinnostavaksi”.¹⁷⁷ Reinin ansiot oli kaikesta päätellen huomattu myös kustannusmaailmassa. Jo maaliskuun alussa lehdistössä alkoi kiertää ilmoitus, jossa kerrottiin kustannusyhtiö Söderström & kumppaneiden päättäneen julkaista elämäkerran Leo Mechelinistä. Tulevaan joulukuun tähdytyn kirjan kirjoittajaksi kiinnitettiin professori Thiodolf Rein.¹⁷⁸

Reinin projektit eivät kuitenkaan olleet ainoa kirjallinen yritys kohottaa Mechelinin muistoa. Otava julkaisi vuonna 1914 toisen osan kirjasta *Elämäkerrallisia kuvia nuorisolle*. Helmi Krohnin kokoamassa elämäkerrastossa esiteltiin kahdeksantoista kulttuuri- ja yhteiskuntaelämän vaikuttajaa lyhyessä muodossa. Leo Mechelinistä koskeva kirjoitus oli ensimmäisenä, ja häntä seurasivat muun muassa W. A. Mozart, Charles Dickens ja Selma Lagerlöf.¹⁷⁹

Krohn laati Mechelin-kirjoituksensa nuorta lukijakuntaa silmällä pitäen. Tekstin sävy on hellyttävä. Se on lähes kauttaaltaan Mechelinin koti- ja nuoruusvuosien

¹⁷⁵ Rein 1914, 84–85.

¹⁷⁶ Aho 2001.

¹⁷⁷ ”Leo Mechelins eftermäle”. HBL 18.2.1914.

¹⁷⁸ ”L. Mechelins biografi”. NP 8.3.1914.

¹⁷⁹ Krohn 1914.

kuvaus – hänen poliittinen uransa kuitataan käytännössä kirjoituksen lopussa muutamalla, ylevän isänmaallisella lauseella:

Hän seurasi isänmaansa kohtaloa monissa vaiheissa, hän näki sen kansallisen herätyksen toivorikkaan kevään, hän näki sen lyhyen, runsasta satoa lupaavan kesän, hän näki myös kuolemaa uhkaavan syksyhallan. Eikä hän vain nähnyt tätä kaikkea, vaan oli itse mukana kyntämässä ja kylvämässä, ensimmäistä satoa korjaamassa ja hyistä hallaa torjumassa. Tässä työssä hän vanheni, mutta sama lämmin isänmaanrakkaus, sama innostus ja tarmo, joka nuoruuden päivinä sai hänen rintansa laajenemaan ja hänen verensä kiihtymään, paloi hänen povessaan loppuun saakka ja vaati häntä alati uupumattomaan työhön isänmaansa hyväksi.¹⁸⁰

Tieteellisempi ja perinpohjaisempi Mechelin-esitys oli luvassa, kun Suomen tiedeseura kunnioitti edesmenneitä jäseniään O. M. Reuteria ja Leo Mechelinää vuosijuhlissa, joka järjestettiin yliopiston juhlasalissa 25. huhtikuuta 1914. Reuterin ansioita kiistämättä oli sanomattakin selvää, että Mechelin-esitys olisi muistoseminaarin pääohjelma. Olihan puhujaksi kiinnitetty vapaaherra R. A. Wrede, joka kuului Mechelinin tiiviimpään lähipiiriin. Wreden muistopuhe julkaistiin vielä vuoden lopulla painettuna versiona tiedesseuran omassa julkaisusarjassa.¹⁸¹

Wreden muistopuhe on Hultinin ja Reinin esitykseen verrattuna huomattavasti tieteellisempi. Esitelmä alkaa apologialla, jossa todetaan, että Leo Mechelinin elämäntyön ja persoonaan suuruuden vuoksi aiheen perusteellinen käsittely on mahdoton tehtävä. Wrede päätyykin toteamaan, että hänen käsittelynsä rajautuu vain joihinkin ”hajanaisiin piirteisiin”, jotka kiinnostanevat erityisesti Tiedeseuran kuulijakuntaa.¹⁸²

Wreden puheessa ja kirjoituksessa korostuukin esitelmöitsijän tausta oikeustieteilijänä. Hän käsittelee esimerkiksi Mechelinin näkemyksiä valtioliiton ja liittovaltioiden eroista, tämän työtä asevelvollisuusvaliokunnassa sekä Mechelinin

¹⁸⁰ Krohn 1914, 17.

¹⁸¹ ”Finska Vetenskaps-Societeten”. HBL 24.5.1914; Wrede 1914.

¹⁸² Wrede 1914, 3.

käsitystä demokratiasta. Teksti on kuitenkin täynnä myös Mechelinin persoonan ylistystä. Suotuisia kotioloja, vankkumatonta työtarmoa ja pyyteettömyyttä Wrede kuvaa liki samoin sanoin kuin Tekla Hultin vuonna 1899.¹⁸³

Mielenkiintoinen, henkilökohtainen vivahde on kuitenkin Wreden kuvaus Mechelinin terveydestä. Puheesta saa helposti käsityksen, että Mechelinin terveys murtui juuri yhteiskunnallisen vastuun vuoksi – ja tuskin työtaakan vaikutusta terveyteen onkaan kiistäminen. Kaikesta huolimatta sanavalinnat palvelevat Mechelinin mystifiointia; hän oli sankari, joka uhraisi terveytensä isänmaan puolesta. Esimerkiksi Mechelinin senaatin nimityksestä Wrede kirjoittaa:

Och dock var den arbestörda, som nu lades på hans skuldror,
mähända tyngre än någon, som han förut burit. Han bar den
utan att svkita, men sannolikt är att härvid hans fysiska krafter
brötos.¹⁸⁴

Kauniista sanoista huolimatta Tiedeseuran esitelmätilaisuus ei ollut täydellinen menestys. *Hufvudstadsbladetin* reportteri satti seuraan mainonnan laiminlyönnistä todeten, että yliopiston juhlasaliin oli saapunut vain kourallinen kuulijoita. Itse esitystä lehti toki kehui. Yleisö oli reportaasin mukaan kuunnellut esitystä liki ”hengettömänä”. Juttu päättyi ylistäviin sanoihin:

När det slutat, och publiken tyst aflägsnade sig, var det med
en sällsam, på en gång sorgbunden och stolt tanke på hvilken
rikiedom af snille, originalitet, arbetskraft och fosterländskt
sinnelag vårt land i all sin fattigdom haft råd att under det
senaste året förlora redan med de två män [Mechelin ja
Reuter].¹⁸⁵

Wreden muistopuhe julkaistiin joulukuussa 1914 vielä kirjallisena Suomen tiedesseuran *Acta societatis scientiarum fennicae* -sarjassa. Sinänsä tätä julkaisutapahtumaa ei voine pitää erityisenä kunnianosoituksena Mechelinia tai liiemmin Wredeäkään kohtaan, sillä samana iltana pidetty Reuter-puhe julkaistiin sekin kirjallisena. Julkaistusta puheesta ilmeistyi ilmeisesti vain yksi lehtiarvostelu *Åbo Underrättelser* -lehdessä keväällä 1915. Nimimerkki ”J. H-g” kehuu

¹⁸³ Wrede 1914, erityisesti 33–35.

¹⁸⁴ Wrede 1914, 12.

¹⁸⁵ ”Vetenskapssocietetens minnesfest öfver O. M. Reuter och L. Mechelin”. HBL 26.5.1914.

kirjoituksessaan Wreden esitelmää erityisesti siitä, miten Mechelinin vertaansa vailla oleva elämä on onnistuttu tiivistämään rajattuun sivumäärään.¹⁸⁶

Thiodolf Reinin pidempi Mechelin-biografia ei ehtinyt valmistua joulukuksi 1914. Kirja ilmestyi lopulta kahtena versiona loppuvuodesta 1915: ruotsinkielisen version *Leo Mechelin* lisäksi kirjasta otettiin suomeksi käännetty, Otavan kustantama painos nimellä *Leo Mechelinin elämä*. Kirjan valmisteluvaiheista ei ole säilynyt tietoa Reinin omassa arkistossa. Cely Mechelinin kanssa Rein kävi kirjeenvaihtoa ja sai tältä aineistoa kirjaansa varten.¹⁸⁷

Leo Mechelin elämästä tuli lopulta noin 220-sivuinen perusteos edesmenneen senaattorin vaiheista. Professori Rein tuntuu suhtautuneen työhön enemmän velvollisuutena kuin kutsumuksena. Kirjan esipuheessa hän pahoittelee kirjan epätäydellisyyttä ja suppeutta ja toteaa, että laajan Mechelin-elämäkerran laatiminen jäänee tulevan historiankirjoituksen tehtäväksi. Erityisesti Rein kiittää Tekla Hultinia, jonka vuoden 1899 elämäkerrasta on ollut hänelle suurta apua.¹⁸⁸

On mahdollista, että kireän aikataulun vuoksi Rein ei juurikaan ehtinyt paneutua Leo Mechelinin omaan arkistoon. Työssä häntä avusti edellä mainittujen lisäksi ainakin Cely Mechelin, joka toimitti kirjoittajalle erinäisiä tietoja ja muistoja päähenkilöön liittyen.¹⁸⁹

Sisällöllisesti Reinin työ ei yllätä. Kirja on tasapaksu esitys Leo Mechelinin vaiheista. Kuten aiemmat biografit, myös Rein katsoo kuvattavaansa vahvasti värittäneiden lasien läpi. Mechelinin ansioita ei tietenkään käy kiistäminen, mutta toisinaan asioiden selittely parhain päin saa jopa humoristisia sävyjä. Esimerkkinä käyköön karkotuksen jälkeistä aikaa vuonna 1904 kuvaava kohta:

Mechelin, jolta, niinkuin jo mainittiin, oli maanpakoon joutuessaan laittomasti riistetty hänelle entisenä senaattorina tuleva eläke, katsoi, kuten muutkin saman kohtelun alaisiksi joutuneet, olevansa oikeutettu vaatimaan sitä takaisin. Ei tietysti ole epäilemistäkään, että tässä Mechelinin

¹⁸⁶ ”Hufvudstadsbrev”. Åbo Underrättelser 11.4.1915.

¹⁸⁷ ks. viite 189.

¹⁸⁸ Rein 1915, esipuhe.

¹⁸⁹ Cely Mechelin kirjoitti Reinille lyhyitä kuvauksia isänsä elämästä. Mechelinin arkistossa on säilynyt muun muassa Reinin käyttämä teksti ”Huru L. M. blev professor”. KA, Leo Mechelin A:1.

luontoiselle, milloinkaan omaa voittoa pyytämättömälle miehelle, oli määräävänä vaikuttimena laittoman teon poistamisen halu eikä suinkaan oma etu.¹⁹⁰

Reinin kirjasta julkaistiin sanomalehdistössä joitain arvosteluja. *Helsingin Sanomien* toimittaja ”U. L.” havaitsee kyllä oikein, että *Leo Mechelinin elämä* on suppea kuvaus, josta esimerkiksi Mechelinin yksityiselämä on jäänyt käytännössä kokonaan pois. Arvostelun sävy on kuitenkin anteeksiantava, ja Rein saa työstään puhtaat paperit – aika ei vielä ole kypsä täydelliselle biografialle. Arvostelija mainitsee, että elämäkerta lunastaa jo tässä vaiheessa paikkansa, sillä ”kansamme ja etenkin sen nuoriso tarvitsee Leo Mechelinin antamaa esikuvaa”. Vielä ylevämpi on arvostelun viimeinen lause:¹⁹¹

Tämä ensimmäinen Mechelin-elämäkerta sellaisenaankin johtaa lukijan ikään kuin voiman lähteelle, josta hän saa tukea ajatuksilleen politiikan alistamisesta kuuntelemaan walistuneen oikeudentunnon vaatimusta.

Ruotsinkielinen aatesisar *Hufvudstadsbladet* oli arvostelussaan samoilla linjoilla. Lehti – joka samassa arvostelussa käsitteli myös samaan aikaan julkaistua Mechelinin puhekokoelmaa¹⁹² – löysi Reinin työstä toki joitain asiavirheitä, mutta tunnusti sen ansiot täysin. Arvostelija puuttuu myös jonkin verran Reinin taustoihin. Arvostelussa mainitaan, että Rein – jonka poliittinen tausta oli suomalaisessa puolueessa¹⁹³ – ei ole aina ollut täysin samoilla linjoilla Mechelinin kanssa. Reinille kuitenkin annetaan erityinen tunnustus ”objektiivisuudestaan” – melko subjektiivinen näkemys!¹⁹⁴

Uudelle Suomettarelle teoksen arvosteli lehden entinen päätoimittaja Ernst Nevanlinna. Nevanlinnan arvostelu on kuin nurinkurinen versio *Hufvudstadsbladetin* vastaavasta; hänen mukaansa teos ei suinkaan ole täysin objektiivinen, koska Rein oli Mechelinin miehiä ja hyvä ystävä. Nevanlinnan arvostelun erikoisin – ja kuvaavin – puoli on se, että tekstin aluksi kirjoittaja

¹⁹⁰ Rein 1915, 161.

¹⁹¹ ”Leo Mechelinin elämä Th. Reinin kuvaamana”. HS 5.12.1915.

¹⁹² R. F. von Willebrandin toimittama *Valda tal af Leo Mechelin* ilmestyi 1915 Söderströmin kustantamana – sama kustantamo, joka julkaisi myös Reinin elämäkerran. Willebrand 1915.

¹⁹³ Aho 2001.

¹⁹⁴ ”Två böcker om Leo Mechelin”. HBL 2.11.1915.

ihmettelee sitä, miten on mahdollista, että G. Z. Yrjö-Koskisesta ei ole vielä julkaistu yhtään ainoata elämäkertaa.¹⁹⁵

Leo Mechelinin ympärille ehti vuoteen 1915 mennessä syntyä kirjallista kulttuuria. Koska instituutti- ja rahankeräyshankkeet kariutuivat, voidaan Mechelinin monumentalisoinnin edenneen pisimmälle juuri kirjallisuudessa. Niin Wreden kuin Reininkin teokset jatkoivat samaa Mechelin-kuvan kirkastusta, minkä Tekla Hultin oli jo aloittanut viisitoista vuotta aiemmin. Arvostelut kuitenkin osoittavat, että poliittiset jakolinjat olivat ennallaan. Kun perustuslailliset huusivat kilpaa Mechelinille kunniaa ja ylistivät tämän luonteenpiirteitä, Ernst Nevanlinna tyytyi toteamaan tylästi:

...hän [Mechelin] ei oikeastaan ollut mikään voimakas, yksilöllinen persoonallisuus. – – Niinpä Mechelin, jota niin usein on mainittu johtajaksi, ei ollut mikään johtajaluonne eikä sentähden myöskään mikään valtiollinen johtaja.¹⁹⁶

¹⁹⁵ ”Reinin Mechelin-elämäkerta”. US 28.11.1915.

¹⁹⁶ Ibidem.

6. Johtopäätökset

Leo Mechelinin henkilökultin synty oli monipolvinen prosessi. Mechelinin onnistui jo nuorena parsia suhdeverkostonsa hyvään kuntoon. Poliittinen ja taloudellinen eliitti oli 1800-luvun Suomessa pieni, mutta tässä piirissä Mechelin sukkuloi menestyksekkäästi. Hän loi ulkomaille asti ulottuvan turvaverkon, joka piti hänet sosiaalisesti ja taloudellisesti pinnalla vaikeinakin aikoina.

Mechelin profiloitui jo varhain Suomen valtio-oikeudellisen aseman tutkijana – ja sen yhtenä ensimmäisistä määrittelijöistä. Tieteellinen ura jäi, mutta virkatiellä ja yhteiskunnallisissa toimissa meritoituminen nostivat hänet vallan kabinetteihin. Vuoden 1882 senaattorinimitys ja valtiopäivätyöskentely antoivat Mechelinille todellista pohjaa johtajana.

Tie ”Suomen kruunaamattomaksi kuninkaaksi” kävi tämän jälkeen vaihteittain. Lähtölaukauksena oli Mechelinin ero senaatista vuonna 1890. Hänestä tuli ensimmäistä kertaa marttyyri, joka uhraisi oman asemansa suuremman kansallisen hyvän vuoksi. Mechelin oli taustaltaan ruotsalainen, mutta ei nurkkakuntainen svekomaani. Niinpä hänen onnistui kerätä taakseen myös nuorsuomalaiset liberaalit, kun venäläistämistoimet toden teolla alkoivat 1890-luvun aikana.

Vuonna 1899 Mechelinistä tuli oikeustaistelun keulakuva. Hänen 60-vuotisjuhlistaan tuli kansallinen voimannäytös, jossa ero Mechelinin persoonan ja Suomen-kysymyksen välillä alkoi hämärtyä. Hänen muistokseen istutettiin tammi, ja juhlien ympärillä nähtiin monenlaista ritualismia. Kirjoituksissa, joista tärkein oli Tekla Hultinin kirjoittama elämäkerta, nostettiin esiin Mechelinin henkilökohtaiset hyveet. Viimeistään tässä vaiheessa voidaan Mechelin-*kultin* siis sanoa muodostuneen.

Suomen poliittinen tilanne tuki Mechelinin kulttimaineen kehittymistä. Leo Mechelin karkotettiin maasta vuonna 1903, ja kotiinpaluun jälkeen vuonna 1905 muodostettu Mechelinin senaatti kaatui lopulta uuden venäläistämiskauden paineessa. Mechelin jatkoi kuitenkin sinnikästä, kirjallista työtään, mikä piti hänet pinnalla ja kirkasti hänen mainettaan. Elämänsä loppuvaiheessa häneen tarttui jopa liikanimi ”Suomen kruunaamaton kuningas”.

Leo Mechelin kuoli alkuvuodesta 1914, minkä jälkeen hänen muistonsa *monumentalisoiitiin*. Helmikuussa 1914 järjestetyt hautajaiset olivat vertaansa vailla oleva kansallinen surujuhla. Vainaja kukitettiin ja kuvattiin kuninkaallisesti *Laki*-patsaan edessä, ja muistokirjoitukset puhuivat hänestä ”suurena vanhana”. Kauppojen sulkemiset, koulujen vapaapäivät ja spontaanit keräykset ilmensivät Mechelin-kultin levinneisyyttä. Myös venäläisten virkamiesten kylmäkiskoinen suhtautuminen kertoi osaltaan siitä, että Mechelin nähtiin uhkana vielä kuoltuaankin.

Mechelinin muiston ympärille viriteltiin mittavia hankkeita, joiden oli tarkoitus painaa Mechelinin muisto historiaan. Näköispatsas ja instituutti jäivät toteutumatta, mutta Helsingin kaupunginmuseossa avattiin sentään Mechelin-huone. Suurmiehen muisto innosti myös erinäisiä kaupallisia hankkeita aina painokuvista karamelleihin.

Myös kirjallinen toiminta oli vilkasta. Tärkein julkaisu oli Thiodolf Reinin vuonna 1915 julkaisema Mechelin-elämäkerta, josta tuli käytännössä Mechelin-kultin kirjallinen yhteenveto. Kirjassa ei ollut kriittistä sanaa Mechelinistä, vaan kaikki hänen tekonsa selitettiin positiivisessa valossa. Toisaalta Reinin teos jatkoi vakiintunutta kirjallista perinnettä, joka syntyi jo Hultinin elämäkerrassa.

Vaikka Mechelinistä puuhattiin sankaria, ei hänestä kuitenkaan ollut koko kansan esikuvaksi. Leo Mechelin oli ennen kaikkea perustuslaillisen Suomen symboli, mutta perustuslailliseksi tunnustautuivat vain nuorsuomalaiset ja ruotsalaiset. Mechelin olikin oiva poliittinen työkalu omilleen, mutta myöntöväisyyksinjaa edustaneet vanhasuomalaiset vieroksuivat ruotsinkielistä senaattoria. Tämä jakolinja näkyy myös Mecheliniä koskeneissa kirjoituksissa: vanhasuomalaisten ”lipsahdukset” Mechelinin puolelle aiheuttivat kuhinaa, ja toisaalta nuorsuomalaiset mieluusti venyttivät esimerkiksi Mechelinin kielipoliittisia näkemyksiä omaksi edukseen.

Toisaalta myös vanhasuomalaiset pönkittivät vaivihkaa Mechelinin ansioita. Suomalainen leiri leimasi Mechelinin Suomen oikeustaistelun pääpukariksi: juuri hän oli kirjoituksillaan heittänyt ”ensimmäisen kiven” ja herättänyt sillä Venäjän nukkuvan karhun. Osmo Jussila on huomauttanut, että jo Mechelinin leimaaminen

”ensimmäiseksi ja ainoaksi” syylliseksi korottaa hänet suurmieheksi – ikään kuin yksi mies olisi saanut koko taistelun aikaan.¹⁹⁷

Jyrkin oppositio Leo Mechelinillä oli joka tapauksessa sosialidemokraattien leirissä. Heille hän oli tyypillinen, viheliäinen porvari, joka ei juurikaan ansainnut palstatilaa.

Leo Mechelinin ympärille syntynyttä henkilökulttia voinee nimittää melko tyypilliseksi. Hänen saavutuksilleen ja muistolleen junailtiin vuosina 1899–1915 erilaisia hankkeita ja rituaaleja, joista tärkeimpiä olivat juhlat. Mechelin kasvoi symboliksi Suomelle ja sen perustuslakitaistelulle.

Kultissa oli yhtäläisyyksiä myös muihin henkilökultteihin, kuten kenraalivaltionhoitaja C. G. E. Mannerheimin kulttiin. Molemmat henkilökultit syntyivät poliittisesti vaikeina aikoina, jolloin maa tarvitsi johtajaa. Mannerheim oli antanut näyttönsä sotakentillä, mutta pasifisti Mechelinin aseena oli kynä. Yhtä kaikki; kriisiajan petaama pohja henkilökultille oli kunnossa.

Mechelinin aika sijoittuu mielenkiintoiseen välivaiheeseen keisareiden ja valtionhoitajien välissä. Suomessa oli vahva keisarikultti, joka murtui Nikolai II:n paljastuttua ”valapatoksi”. Leo Mechelinistä tuli toiveiden ja toivon symboli, kun keisariin ei enää voinut luottaa. Keisari petti, mutta tilalle saatiin sentään ”kruunaamaton kuningas”. Maailmansodan jälkeen Mannerheim oli puolestaan paljon sopivampi johtaja ja kultin kohde.

Minkälainen Mechelin sitten oli johtajana? Max Weberin luokittelua kevyesti soveltaen hänessä oli varmasti karismaattisen johtajan piirteitä. Mechelinin kannattajat korostivat paljon hänen henkilökohtaisia piirteitään: utteruutta, karismaattisuutta ja puhelahjoja. Toisaalta esimerkiksi vanhasuomalainen Ernst Nevanlinna ei nähnyt Mechelinin persoonassa minkäänlaisia johtajalahjoja. Karismaattista johtajuutta vastaan voisi puhua myös Mechelinin oma elämäntyö: hän itse oli laillisen hallitusvallan vankkumaton kannattaja – eli weberiläisittäin byrokraattisen hallintotavan kannattaja. Mechelinin varsinainen johtajuus jääkin jatkotutkimuksen selvitettäväksi.

¹⁹⁷ Jussila 2004, 541–542.

Leo Mechelinistä ei lopulta tullut suurmiestä. Hänestä kasvoi kyllä symboli, ja hänen ympärilleen luotiin erilaista rituaaleja. Erityisen myyttistä hahmoa hänestä ei kuitenkaan ehtinyt tulla, kun maailmanpoliittinen tilanne keikautti jo vanhan senaattorin alas jalustaltaan. Ensimmäinen maailmansota, Suomen sisällissota ja verellä itsenäistynyt tasavalta tarvitsivat toisenlaisia suurmiehiä – sellaisia, kuin valtionhoitaja Mannerheimia. Pasifismi, ruotsinkielisyys ja laillisuus eivät olleet hyveitä, joita kaivattiin oikeistolaistuvan Suomen moraaliseksi esikuviksi.

Historian viekkauksen ansiosta Mechelinin jälkimaineessa on sivumaku, joka tekee hänestä surullisen hahmon ritarin. Vuoden 1914 muistokirjoitukset uhosivat, että vielä tulee se päivä, jolloin Mechelinin työ nousee arvoonsa. Näitä päiviä vanha valtiomies ei kuitenkaan ehtinyt nähdä, eikä välttämättä olisi halunnutkaan; sisällissodan jälkeisessä Suomessa Mechelinin kaltainen moderaatti olisi saanut helposti patkulin maineen.

Leo Mechelin oli viettänyt kesän 1895 Puotilan kartanossa. Kun syyskuussa koitti kaupunkiin paluun aika, Mechelin runoili Puotilaan jääneelle vaimolleen jäähyväisrunon *Än står ej klart min framtidsbana*. Kirjoittajan haikeus kumpusi syksyn kellastamista lehdistä. Yli sata vuotta myöhemmin runon ensi säkeiden melankolia onnistuu kuitenkin tavoittamaan jotain Mechelinin elämästä ja unohduksesta, joka hänen osakseen lopulta koitui.¹⁹⁸

Hur hastigt de försvunnit, sommarns stunder,
Nu randas åter hastens kulna dagar.
Snart brusar Stormen genom öde lunden,
Naturen klär sig snart i dystra drag.

Jag lemnar landtlig frid och sommartrefnad
af manga värf och pligter kallad bort.
Du vet det: lugnet hör ej till min lefnad,
För mig idyllen måste vara kort.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Stubb 2012, 264–265.

¹⁹⁹ Runossa on yhteensä kuusi säkeistöä. Leo Mechelin – Alexandra Mechelin 8.9.1895. KA, Leo Mechelin Bc. Runo julkaistu kokonaisuudessaan myös Stubbin väitöskirjassa. Stubb 2012, 264.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Kansallisarkisto, Helsinki (KA)

Cely Mechelinin arkisto

Toiminta-asiakirjat

Leo Mechelinin arkisto

Biographica

Kirjeenvaihto

Tekla Hultinin arkisto

Käsikirjoitukset

Åbo Akademin kirjasto, käsikirjoituskokoelma, Turku (ÅA)

R. A. Wreden kokoelma

Sigurd Nordenstrengin kokoelma

Helsingin kaupunginarkisto (HKA)

Helsingin kaupunginmuseon arkisto

Helsingin kaupunginvaltuusto

Tilastotoimisto

Painetut lähteet

Hultin, Tekla. *Leo Mechelin, muutamia ääripiirteitä*. Teoksessa Nuori Suomi 9. 1899. (Hultin 1899)

Hultin, Tekla. *Päiväkirjani kertoo 1899–1914*. Oy Gutenberg Ab, Helsinki 1935. (Hultin 1935)

Hultin, Tekla. *Päiväkirjani kertoo 1914–1918*. Oy Gutenberg Ab, Helsinki 1938. (Hultin 1938)

Krohn, Helmi. *Elämäkerrallisia kuvia nuorisolle: 2. sarja*. Otava, Helsinki 1914. (Krohn 1914).

Rein, Thiodolf. *Leo Mechelin*. Julkaistu Valvoja-lehdessä numero 2, 1914. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1914. (Rein 1914)

Rein, Thiodolf. *Leo Mechelinin elämä*. Otava, Helsinki 1915. (Rein 1915)

Wrede, Rabbe Axel. *Minnestal öfver senator, fil och juris utr. doktorn Leopold Henrik Stanislaus Mechelin*. Acta Societatis Scientiarum Fennicae tom XLV. Suomen tiedesseura, Helsinki 1914. (Wrede 1914)

Lehdistö

Helsingin Sanomat (HS)	1904–1939
Hufvudstadsbladet (HBL)	1890–1915
Hämäläinen	1899
Louhi	1905
Nya Pressen (NP)	1890–1914
Päivälehti	1894–1903
Turun kuva-lehti	1890
Työmies	1899–1914
Uusi Suometar (US)	1899–1915
Valvoja	1914
Veckans Krönika	1914
Åbo Underrättelser	1915

Tiedonannot

Elina Kallio, Helsingin kaupunginmuseon intendentti, 9.11.2017

Kirjallisuus ja artikkelit

Aho, Jouko. *Thiodolf Rein*. Julkaistu Kansallisbiografia-verkkojulkaisussa 28.2.2001, luettu 26.2.2018. [<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3596>]. (Aho 2001)

Bonsdorff, Göran von. *Leo Mechelin och Fredsrörelsen*. Teoksessa Leo Mechelin 1839–1914: Helsingin herra, valtiollinen vaikuttaja ja Suomi-kuvan luoja. Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki 1989. (von Bonsdorff 1989)

Hein, Heidi. *Der Pilsudski-Kult und seine Bedeutung für den polnischen Staat 1926–1939*. Verlag Herder-Institut, Marburg 2002. (Hein 2002)

- Helen, Tapio. *Leo Mechelin*. Julkaistu Kansallisbiografia-verkkojulkaisussa 16.9.1997, luettu 21.3.2015. [<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3553/>]. (Helen 1997)
- Impiö, Janne. *Suurmieskultit - C.G.E. Mannerheimin kultin ja myytin rakentuminen Suomessa 1918–1919*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2004. (Impiö 2004).
- Jussila, Osmo. *Miksi Leo Mechelinistä ei tullut suurmiestä?* Teoksessa *Leo Mechelin 1839–1914: Helsingin herra, valtiollinen vaikuttaja ja Suomi-kuvan luoja*. Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki 1989. (Jussila 1989)
- Jussila, Osmo. *Suomen suuriruhtinaskunta 1809–1917*. WSOY, Juva 2004 (Jussila 2004)
- Kiiski, Venla. *Tekla Hultin, poliitikko*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1978. (Kiiski 1978)
- Klinge, Matti. *Keisarin Suomi*. Schildts, Helsinki 1997. (Klinge 1997a)
- Klinge, Matti. *Mesimarja, myytti, Mannerheim: tutkielmia ja puheenvuoroja*. Otava 1994. (Klinge 1994)
- Klinge, Matti. *Snellman, Johan Vilhelm*. Julkaistu Kansallisbiografia-verkkojulkaisussa 16.9.1997, luettu 21.3.2018. [<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3639>] (Klinge 1997b)
- Kolbe, Laura. *Mechelinin Helsinki: Keisarikaupungista luokkayhdyskuntaan*. Teoksessa *Leo Mechelin 1839–1914: Helsingin herra, valtiollinen vaikuttaja ja Suomi-kuvan luoja*. Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki 1989. (Kolbe 1989)
- Kuusterä, Antti. *Kansallisen merkkimiehen taloudellinen tausta*. Teoksessa *Leo Mechelin 1839–1914: Helsingin herra, valtiollinen vaikuttaja ja Suomi-kuvan luoja*. Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki 1989. (Kuusterä 1989)
- Landgren, Lars. *Leo Mechelin som liberal publicist*. Teoksessa *Leo Mechelin 1839–1914: Helsingin herra, valtiollinen vaikuttaja ja Suomi-kuvan luoja*. Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki 1989. (Landgren 1989)
- Leino-Kaukiainen, Pirkko. *Leo Mechelin – oikeustaistelun keulakuva* Teoksessa *Leo Mechelin 1839–1914: Helsingin herra, valtiollinen vaikuttaja ja Suomi-kuvan luoja*. Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki 1989. (Leino-Kaukiainen 1989a)

- Leino-Kaukiainen, Pirkko. *Suomi 19:llä vuosisadalla – kansallisteos*. Teoksessa Leo Mechelin 1839–1914: Helsingin herra, valtiollinen vaikuttaja ja Suomi-kuvan luoja. Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki 1989. (Leino-Kaukiainen 1989b)
- Mylly, Juhani. *Traditio, järjestelmä, symbolit – tutkielmia Suomen poliittisesta järjestelmästä 1800- ja 1900-luvulta*. Turun yliopisto, Turku 1989. (Mylly 1989)
- Nordenstreng, Sigurd. *Leo Mechelin, hans statsmannagärning och politiska personlighet*. Osat 1–2. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 1936–1937. (Nordenstreng 1936, Nordenstreng 1937).
- Nygård, Toivo. *Poliittisten vastakohtaisuuksien jyrkentyminen sanomalehdistössä*. Teoksessa Suomen lehdistön historia 2: Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. Sanomalehtien liitto ry, Kuopio 1987 (Nygård 1987)
- Pojjärvi, L. Arvi P. et al. *Pieni tietosanakirja. Kolmas osa*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1951. (Pojjärvi 1951)
- Rytkönen, Alli. *Päivälehdien historia II: Päivälehdien ulkonaiset puitteet ja kirjalliset profiilit*. Sanoma Oy, Helsinki 1946. (Rytkönen 1946)
- Sainio, Venla. *Julius Lyly*. Julkaistu Kansallisbiografia-verkkojulkaisussa 11.10.2000, luettu 12.3.2018. [<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3540>]. (Sainio 2000a)
- Sainio, Venla. *Tekla Hultin*. Julkaistu Kansallisbiografia-verkkojulkaisussa 22.5.2000, luettu 26.2.2018. [<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3486>]. (Sainio 2000b)
- Stubb, Elisabet. *Rätt som argument. Leo Mechelin och finska frågan 1886–1912*. Sastamala 2012. (Stubb 2012).
- Syrjämaa, Taina et al. *Vallan juhlat. Juhlivan vallan kulttuuri antiikista nykypäivään*. Toimittanut Taina Syrjämaa. Kirja-Aurora, Turku 2003. (Syrjämaa et al. 2003)
- Torvinen, Taimi. *Liberaali Mechelin ja kansallinen vähemmistö*. Teoksessa Leo Mechelin 1839–1914: Helsingin herra, valtiollinen vaikuttaja ja Suomi-kuvan luoja. Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki 1989. (Torvinen 1989)

Weber, Max. *Economy and society: an outline of interpretive sociology. Vol. 1.* University of California Press, 1978. (Weber 1978)

Willebrand, R. F. von (toim.). *Valda tala f Leo Mechelin.* Söderström & C:o förlagsaktiebolag, Helsinki 1915. (Willebrand 1915).

Liite 1: Eino Leinon runo *Leo Mechelin*

Seuraava runo löytyi lehtileikkeen Tekla Hultinin keräämistä, Mechelinää koskevista leikkeistä. Runo on ilmeisesti julkaistu jossain kotimaisessa sanomalehdessä, mutta alkuperäistä kontekstia ei ole ollut mahdollista selvittää. Eino Leino on päivännyt runonsa 4.12.1905.

Tulee mies merentakainen,
ei tule turpehen alainen

Tunto tyyni, kunko kirkas,
toimt, tarmo taipumaton,
Suomen oikeuden soturi,
Suomen kaunis kansalainen.

Terwe, terwe!

Ei sinulle

suonehet korkeat jumalat
tyyntä juoksua elämän
eikä merta aallotonta;
antoiwat wäkewän wirran,
kosken kuohuwan, kiwisen,
hyskyt hyiset, pilwipäiset,
pärskywät, pahat kurimot;
wiskoiwat wenettä, miestä,
eiwät wisko miehen mieltä.

Niin koitti kultainen wapaus.

Seisot Suomen kalliolla
nyt niin kuin lakkapää petäjä,
suoraselkä, tuulten tuttu.
Juuret juuttui maaemohon,
Latwa täytti taiwahille.

Katsoi kansasi Sinuhun,
oli kaikki kallis saatu,
pyhä taisteltu takaisin,
painoi yksi aatos ange:
”Wielä ei kuiu kansan kieli,
kansan kieli, kansan mieli,
Laki jäykkä, järkkymätön,
Suomen suuressa salissa.”

Katsottihin, kuunneltihin.

Niin Sinä äänesi korotit,
kaikui kallis Suomen kieli;
niin Sinä askareet alotit,
alkoi kaunis kansan walta;
niin Sinä suuntasi osotit,
oli suunta suora, selwä:
astuit päähän Suomen pöydän,
wuoret oikeuden jyrisi.

Ajan kääntyi kirjanlehti,
käwi kansassa humaus.

4 XII Eino Leino

Liite 2: Leo Mechelin på lit de parade

Kuva kuolleesta Leo Mechelinistä makaamassa kukitettuna Laki-patsaan edessä. Liitteen kuva on julkaistu *Veckans Krönika* -lehden numerossa 5 / 1914, mutta samaa kuvaa käytettiin muissakin lehdissä sekä eri versioina.

LEO MECHELIN.

Väktaren på borgens mur har upphört att ropa. Luren har fallit ur den gamle kämpens hand.

Var han en kämpe? En underlig fråga, kunde man tycka, om en man, hvilken, så länge Finlands folk håller sin nationella frihet som sin dyrbaraste egendom, skall bevaras i dess tacksamma hägkomst som „starkast bland dess vakter“, honom, om hvilken skalden sjungit, att „hans lif var kamp, var rättens kamp mot makten“.

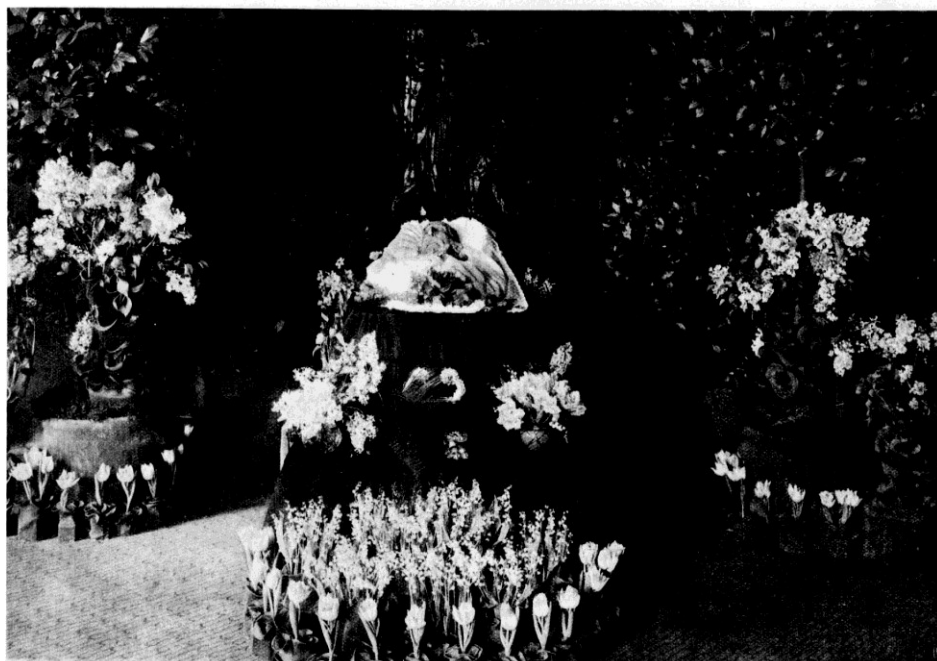
Vapenför var han som ingen, och väl rustad, och dock var han icke en stridens man. Striden var honom påtvungen och han förde den utan fruktan och tadel, men

hans böjelse var den icke. Hans ideal var försoning, samarbete, fredlig id, nationell kulturutveckling.

När han fyllde 70 år, och det från de hyllande skarorna yttrades att det icke gafs en man, som mer hängifvet, oförskräckt och offervilligt kämpat för lag och rätt, svarade han:

„Det har varit helt enkelt min plikt att liksom andra strida, där så fordrats. Dock har det skett tvunget, ty mitt skaplyne är egentligen fredligt. För mig står politiken icke såsom något eftersträfvansvärdt. Enligt min uppfattning borde den politiska verksamheten vara begränsad till att upp-

rätthålla rättsordningen och låta all frihet röra sig inom hägnen af densamma, friheten att inhämta och sprida ljus, friheten att medborgare emellan närma sig för höjandet af den allmänna kulturnivån. Mitt ideal är icke den politik, som ständigt vill rifva ned hvad den andra byggt upp, ständigt söka frammana svårigheter på nationernas väg till högre fullkomning. Jag har icke fått egna mig åt den politik af fred och frid och arbete, samhällsarbete, som föresväfvat mig. Strid har behöfts, striden mot en makt, hvars ledande män vanligen ha blott en dunkel föreställning om huru folkens lycka och välsignelse icke

Leo Mechelin på lit de parade.